

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PEDAGOGIKO IN ANDRAGOGIKO

TEJA RUPČIČ

**Romski pomočnik in njegova vloga pri vzgoji in
izobraževanju romskih otrok v Beli krajini**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PEDAGOGIKO IN ANDRAGOGIKO

TEJA RUPČIČ

**Romski pomočnik in njegova vloga pri vzgoji in
izobraževanju romskih otrok v Beli krajini**

Magistrsko delo

Mentorica:
red. prof. dr. Mojca Kovač Šebart

Univerzitetni študijski program druge stopnje:
PEDAGOGIKA - D

Somentorica:
izr. prof. dr. Jasna Mažgon

Ljubljana, 2017

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici red. prof. dr. Mojci Kovač Šebart in somentorici izr. prof. dr. Jasni Mažgon, ki sta mi s strokovnim znanjem ter izkušnjami svetovali pri raziskovanju izbrane teme in pisanju magistrskega dela. Zahvaljujem se tudi staršem in bratu ter vsem, ki so mi med študijem stali ob strani.

Izvleček

Romski pomočnik in njegova vloga pri vzgoji in izobraževanju romskih otrok v Beli krajini

V magistrski nalogi obravnavamo vlogo romskega pomočnika v ustanovah vzgoje in izobraževanja. Ugotavljamo, da delo romskega pomočnika obsega širok spekter nalog tako v vzgojno-izobraževalni ustanovi kot v navezovanju stika z romsko skupnostjo in s starši. Je oseba, ki predstavlja most med vzgojno-izobraževalno ustanovo in romsko skupnostjo ter pri tem otrokom pomaga premagati čustvene in jezikovne ovire. Analizirali smo njegov zaposlitveni profil in ugotovili, da lahko delo in naloge opravlja tisti, ki ima certifikat o nacionalni poklicni kvalifikaciji, pri tem pa je zaželeno, da govori romski jezik in pozna romsko kulturo oz. je v njo vključen. Delo romskega pomočnika v Sloveniji ni sistemizirano, v vzgojno-izobraževalnih ustanovah jih zaposlujejo v okviru projektov, ki zagotavljajo njihovo financiranje. V empiričnem delu naloge smo opravili intervju s petimi romskimi pomočnicami belokranjskih osnovnih šol iz Črnomlja, Metlike in Semiča. Ugotavljali smo, kakšna sta vloga in pomen romskega pomočnika v vzgojno-izobraževalnem procesu javne osnovne šole, katere kompetence in znanje potrebuje za opravljanje nalog na delovnem mestu, s katerimi problemi se srečuje pri svojem delu, kako ocenjuje prednosti in slabosti delovnega mesta.

Ključne besede: romski pomočnik, romski učenec, vzgoja in izobraževanje, Romi, Bela krajina

Abstract

Roma assistant and his role in the upbringing and education of Roma children in Bela krajina

In the master's thesis we discuss the role of the Roma assistant in institutions for upbringing and education. We find that the work of the Roma assistant encompasses a wide range of tasks both in the institutions for upbringing and education as well as in establishing contact with the Roma community and the parents. The Roma assistant represents a bridge between the institution for upbringing and education and the Roma community and helps Roma children overcome emotional and linguistic barriers that they face. We analysed the Roma assistant's employment profile and found that the work and the tasks can be performed only by those with a national vocational qualification certificate. It is also desirable that the assistant speaks the Roma language and knows the Roma culture or is in the culture included. The work of the Roma assistant in Slovenia is not systematised, they are employed in educational institutions within the framework of different projects that ensure the financing. For the empirical part of the dissertation we interviewed five Roma assistants from different schools in Bela krajina, to be precise, from Črnomelj, Metlika and Semič. We determined the role and the importance of the Roma assistant in the educational process and the upbringing in public elementary schools, the competence and knowledge that are required to perform the tasks in their workplace and the problems they face. We also wanted to know how they assess the pros and the cons of their work.

Key words: Roma assistant, Roma pupil, upbringing and education, Roma people, Bela krajina

KAZALO

1 Uvod.....	1
2 Izvor Romov.....	6
2.1 Romi kot etnična skupnost	7
2. 2 O poimenovanju Cigani in Romi.....	8
2. 3 Romani čhib – romski jezik.....	10
2. 4 Romska kultura, navade in običaji.....	10
3 Romi v Sloveniji.....	14
3. 1 Naselitev Romov na ozemlju današnje Slovenije	14
3. 1. 1 Naseljevanje Romov na Dolenjskem, v Prekmurju in Sintov na Gorenjskem	15
3. 2 Položaj Romov v Sloveniji danes	17
4 Romska skupnost v Beli krajini.....	19
4. 1 Bivalne razmere po občinah	19
4. 1. 1 Romska skupnost v Občini Semič.....	19
4. 1. 2 Romska skupnost v Občini Metlika	20
4. 1. 3 Romska skupnost v Občini Črnomelj	20
4. 2 Izobrazba in socialno-ekonomski položaj.....	21
4. 2. 1 Vzgoja in izobraževanje Romov v Beli krajini.....	28
4. 2. 1. 1 Poročilo komisarja za človekove pravice	30
5 Romski pomočnik v vzgoji in izobraževanju	33
6 Sklep teoretičnega dela	41
7 Pogledi romskih pomočnic na kompetence, potrebne za opravljanje nalog na delovnem mestu romskega pomočnika	43
7. 1 Opredelitev raziskovalnega problema	43
7. 2 Raziskovalna vprašanja	43
7. 3 Opis osnovne raziskovalne metode	44
7. 3. 1 Proučevana populacija	45
7. 3. 2 Opis instrumenta in postopka zbiranja podatkov.....	45
7. 3. 3 Opis postopkov obdelave podatkov	46
7. 4 Rezultati in interpretacija.....	46
8 Sklepne ugotovitve	60
9 Viri in literatura	62
10 Seznam tabel.....	69
11 Seznam prilog	70

11. 1 Intervju	70
11. 2 Kodiranje	71

1 Uvod

Osrednja problema, ki ju bomo obravnavali v magistrski nalogi, sta vloga in pomen romskega pomočnika v vzgojno-izobraževalnem procesu javne osnovne šole. V teoretičnem delu magistrske naloge bomo najprej obravnavali etnično skupino, ki je s svojim načinom življenja in lastnim jezikom v Sloveniji navzoča že v 14. stoletju (Štrukelj 2004, str. 25). Opredelili bomo pojem etnične skupine ter predstavili zgodovino naseljevanja Romov v Sloveniji. Posebej bomo predstavili zgodovino poselitve Romov na območju Bele krajine in se seznanili s posebnostmi romskega življenja in značilnostmi romske skupnosti.

Bela krajina je regija dolgotrajne romske prisotnosti. V pokrajini so Romi zgodovinsko navzoči, so tradicionalno naseljeno prebivalstvo in avtohtona skupnost. Najstarejši viri o prisotnosti Romov v Beli krajini segajo v 18. stoletje, vendar je večina romskih naselij nastala šele v drugi polovici 20. stoletja (Štrukelj 2004, str. 98). Skupna značilnost romskih naselij v Beli krajini je lega na robu mest in vasi, odmaknjenih v neposredno bližino gozda ali poljskih površin. Najpogostejša oblika bivališča so zidane hiše in barake. Naselja pogosto niso legalizirana. Večinoma do naselij vodijo slabše makadamske poti, težavo predstavljajo neurejene prometne površine in pločniki, gosta pozidava, odplake in odlagališča sekundarnih surovin. Zaradi slabega socialno-ekonomskega položaja so bivališča Romov večinoma skromno urejena. Romi so tako marginalizirana družbena skupina in njihova družbena obrobnost se odraža na vseh področjih življenja, tudi na področju vzgoje in izobraževanja (Redupre project 2011, str. 11–14). Množica problemov, s katerimi se srečuje romska skupnost v Sloveniji na področju Bele krajine, je bila povod za uvedbo institucionaliziranega urejanja nastale problematike (Bačlija 2008, str. 122). Ena od sistemskih rešitev, ki naj bi zagotavljala večjo kakovost vzgoje in izobraževanja učencev Romov, je romski pomočnik.

V nadaljevanju bomo obravnavali položaj in vlogo romskega pomočnika v vzgojno-izobraževalni ustanovi. Opozorili bomo na probleme, ki zadevajo sistematizacijo poklica in predstavili programe usposabljanja za delo romskega pomočnika. Pri tem se bomo oprli na dva dokumenta: Strategijo vzgoje in izobraževanja Romov v RS (2004; v nadaljevanju Strategija) in Strategijo vzgoje in izobraževanja Romov v RS

(Dopolnilo k Strategiji 2004) (2011; v nadaljevanju Dopolnilo k Strategiji). Glede na to, da se romski učenci razlikujejo od večinske populacije »po jeziku, kulturi in identiteti, se je najprej treba vprašati, ali, koliko oziroma kako sedanje rešitve v vzgojno-izobraževalnem sistemu to upoštevajo« (Strategija ... 2004, str. 13). Analiza razmer, ki je bila opravljena za pripravo Strategije (prav tam), je pokazala, da je potrebno zagotoviti bolj usklajeno in učinkovitejšo politiko izobraževanja Romov (Barle Lakota in Gajgar 2012, str. 10), saj se veliko romskih učencev, predvsem zaradi neznanja slovenskega jezika, ne integrira uspešno v šolski sistem in iz njega izstopa, preden uspešno zaključi osnovno šolo (Strategija ... 2004, str. 14). V Strategiji (prav tam) so zato zapisani predlogi za učinkovitejše rešitve in spremembe na področju vzgoje in izobraževanja Romov, ki naj bi ublažili neuspešno vključevanje romskih otrok v vzgojno-izobraževalne ustanove in v družbeno skupnost. Med številnimi ukrepi je v besedilu oblikovan predlog za pripravo programa uvajanje romskih pomočnikov v vrtce in osnovno šolo (prav tam, str. 31). Institut romskega pomočnika je v besedilu definiran kot nekdo, ki »naj bi otrokom pomagal prebroditi čustvene in jezikovne ovire ter predstavljal neke vrste most med vrtcem oziroma šolo in romsko skupnostjo« (Barle Lakota in Gajgar 2012, str. 10). Svoje delo naj bi opravljal na ravni oddelka, šole in romske skupnosti (Strategija ... 2004, str. 33). S Strategijo (prav tam), ki je pomenila podlago za nadaljnje ukrepe, ki naj bi jih sprejemali po letu 2004, so se pričeli sprejemati mnogi dokumenti na področju urejanja položaja romske skupnosti v Sloveniji.

Leta 2007 je Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje sprejel poklicna standarda romski pomočnik in romski koordinator (Krapež in Marentič ... 2013, str. 33–34). S tem so bile zapisane prve normativne podlage za sistemsko umeščanje pomočnika v vzgojno-izobraževalni sistem. Kljub oblikovanemu poklicnemu standardu je prihajalo do različnih razumevanj in pogledov na opis del in nalog romskega pomočnika. Zastavljala so se vprašanja, ali je v vlogi dodatnega/pomočnika učitelja, ki nudi učno pomoč, ali le predstavnik romske skupnosti in je v vlogi povezovalca romske skupnosti in šole (Dopolnilo ... 2011, str. 15). Maja Rupnik (2012) ocenjuje, da je romski pomočnik »nepogrešljiv subjekt pri vključevanju Romov v vzgojo in izobraževanje« (prav tam, str. 81). Romskim učencem pomaga premostiti medkulturne in jezikovne razlike ter jim zagotavlja dodatno pomoč pri vključevanju v šolski sistem. Predvsem pa skuša vzpostaviti

dialog med domačim in šolskim okoljem ter skrbi za prisotnost romske kulture v razredu (Bešter idr. 2016, str. 7). S svojim delovanjem lahko romski pomočnik na dolgi rok prispeva k dvigu izobrazbene ravni romske skupnosti in s tem vpliva na njihovo boljšo vključenost v širšo družbo (prav tam, str. 22). Za učinkovite procese poučevanja, učenja in vzgoje otrok je pomembno tudi sodelovanje učencev, staršev in učiteljev in njihov medsebojni odnos (Bašelj 2015, str. 107). Pričakovanja staršev so namreč pomembna za učenje in učno uspešnost otrok (prim. Vonta idr. 2011, str. 146). Romski pomočnik tako vzpostavlja kakovostno komunikacijo z romskimi starši, saj ti pogosto šolo doživljajo kot ustanovo, ki jih nadzira. Svojim otrokom pri delu težko pomagajo, ob tem, da jih bremenijo bivalne in finančne težave (Bašelj 2015, str. 110). Med Romi v Sloveniji še vedno prevladuje nizka izobrazbena struktura, nekateri starši nimajo formalne izobrazbe, so nepismeni, s tem pa tudi neozaveščeni in neinformirani, zato ne morejo pomagati svojim otrokom pri šolskih obveznostih (Brezovar in Gašperšič 2012, str. 120). Romski pomočniki so tako »prepoznani kot primarna vez [...] med učenci, učitelji in starši« (Prebilič 2012, str. 15). Obvladajo romski jezik, poznajo romsko kulturo, kar pripomore k lažjemu komuniciranju v naselju s starši in z otroki (Bešter idr. 2016, str. 1). Privzemamo, da je njihovo delo pogosto namenjeno premoščanju komunikacijske vrzeli (kulturne in jezikovne) med učenci Romi ter njihovimi starši na eni strani in učitelji ter drugimi učenci na drugi strani in hkratnemu nudenju učne pomoči romskim otrokom. Podoben romskemu pomočniku je institut romskega svetovalca oziroma koordinatorja, ki opravlja vlogo povezovalca med institucijo in romsko skupnostjo ter pomaga pri vzpostavljanju komunikacije in morebitnem reševanju sporov. V Sloveniji obe vlogi združuje ena oseba, ki je v vlogi romskega pomočnika (v nadaljevanju romski pomočnik) (Bačlija 2012, str. 106–107).

Leta 2011 je nastal dokument Dopolnilo k Strategiji (2011), ki je ocenjeval učinkovitost posameznih ukrepov Strategije (prav tam, str. 3). V njem so zapisani predlogi dodatnih ukrepov in rešitev, ki naj bi prispevali k večji uspešnosti dela romskega pomočnika (prav tam, str. 3; glej tudi Bešter idr. 2016, str. 7). V strateškem dokumentu je zapisano, da je potrebno urediti ustrezno stopnjo izobrazbe ter standardizacijo in sistematizacijo poklicnega profila romski pomočnik, odpraviti dvojno poimenovanje in stremeti k temu, da romski pomočnik obvlada romski jezik. Zaželeno je, da oseba živi v romski skupnosti (Dopolnilo ... 2011, str. 16). Čeprav je

od sprejetja dokumenta preteklo že nekaj let, imamo v Sloveniji še vedno težave s sistematizacijo romskega pomočnika, saj delo v javnih VI ustanovah opravljajo v okviru javnih del ali določenih projektov (Bešter 2016, str. 7).

Teoretični del bomo zaključili s predstavitvijo didaktičnih pripomočkov, ki jih lahko pri svojem delu uporablja romski pomočnik. Kot primer bomo predstavili didaktični pripomoček za slovenščino v prvem in drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju osnovne šole – Didaktična igra "Češnja" (Jarc 2012, str. 92). Didaktična igra omogoča spoznavanje slovenskega jezika s pomočjo igre in je namenjena poučevanju specifičnih skupin učencev (kamor sodijo tudi učenci Romi), ki prihajajo iz različnega jezikovnega okolja (Novak 2012, str. 94). Romski učenci tako lahko razvijajo zmožnosti branja in pisanja besedil, utrjujejo rabo besednega jezika (Jarc 2012, str. 92). Učni pripomočki delujejo motivacijsko in so učencem ter učiteljem v pomoč pri učenju in poučevanju (prav tam, str. 93). Sem uvrščamo tudi pripomoček za učenje romskega jezika, saj je izobraževanje Romov izredno pomembno za oblikovanje identitete, ohranjanje kulturne dediščine in opismenjevanje v maternem jeziku. Predstavili bomo še vsebino Učnega pripomočka romskega jezika, zgodovine in kulture: pomoč romskim pomočnikom pri delu z romskimi otroki (Horvat - Muc 2012). Z njim lahko romski pomočnik pomaga otroku premagati čustveno in jezikovno oviro med dvema svetovoma, šolo in romsko skupnostjo (Horvat - Muc idr. 2012, str. 99–100).

V empiričnem delu magistrske naloge bomo analizirali kompetence, ki so potrebne za opravljanje nalog na delovnem mestu romskega pomočnika oz. pomočnice. Analiza dokumentov v teoretičnem delu naloge je pokazala, da delo romskega pomočnika oz. pomočnice zahteva spoprijem s širokim spektrom nalog (v oddelku, na šoli in v romski skupnosti).

V kvalitativni empirični raziskavi bomo s pomočjo intervjujev ugotavljali, kako v raziskavo vključene romske pomočnice razumejo osrednjo vlogo svoje dejavnosti: so pedagoške delavke, ki nudi učno pomoč učencem; so predstavnice romske skupnosti in skrbijo predvsem za povezovanje med šolo in skupnostjo; razumejo, da sta obe navedeni vlogi pri opravljanju njihovega poklica enakovredni in osrednji vlogi pri njihovem delu. Ugotavljali bomo, katere kompetence in znanje v raziskavo vključene romske pomočnice štejejo za potrebne pri opravljanju njihovega dela, kot tudi, v kolikšni meri ocenjujejo, da te kompetence in znanje imajo. Zanimalo nas bo, s

katerimi težavami se srečujejo pri svojem delu in če ter katere didaktične pripomočke uporabljajo pro delu z učenci. Preverili bomo, ali se težave, ki zadevajo njihovo delo in na katere bodo v mnenjski raziskavi opozorile, razlikujejo med šolami, na katerih opravljajo delo romskih pomočnic.

2 Izvor Romov¹

»Včasi hine Roma zarale čarora. Nane len lengoro nič, ni phuv ni striha višu šero. Hine len ozo, gra i kuliba. Lengaro misto hine kevgodi avne. Včasi dova hine vešoro ali travnikači. Roma časi đani od đī kraji. Cidene pe vozonca, ka andre hine zaprežinde grasta. Ka nikoneste nane gra, le hine mula ali her. Ladi đane puđive. Zvečer pa ustavinene.« (Brezar 2004, str.4).

»Nekdaj so bili Romi zelo revni. Niso imeli nobene lastnine, niti zemlje niti strehe nad glavo. Imeli so le voz, konja in šotor. Njihov dom je bil tam, kamor so prišli. Ponavadi je bil to gozdček ali travnik. Romi so nekđaj potovali iz kraja v kraj. Potovali so z vozom, v katerega je bil vprežen konj. Namesto njega so imeli nekateri mulo ali osla. Potovali so podnevi. Pod večer so se ustavili.« (Brezar 2004, str. 30)

»Romi (Cigani), ljudstvo ognja in vetra, s simbolom kolesa na zeleno-modrem polju, že dolga stoletja brezdomci in večni potniki, odkar so zapustili svojo matično pradomovino Pandžab v Indiji, praviloma povsod odrinjeni na obrobje družbenega življenja, so se naselili domala po vsem svetu.« (Tancer 1994, str. 21) Rome povezujeta njihov jezik (romščina) in kultura. Etnična skupina, s svojim jezikom in kulturo, naseljuje Slovenijo že od 14. stoletja (Štrukelj 2004, str. 25).

Nomadsko ljudstvo, ki se je svobodno gibalo in potovalo po deželah, so evropski staroselci označili z imenom Cigani. O svojem izvoru in domovini so pripovedovali legende, ki so vsebovale izročilo, da so njihovi predniki živeli v Egiptu in ga zapustili zaradi neodpuščenega greha (Štrukelj 2004, str. 13).

Prva poglobljena raziskovanja o izvoru Romov segajo v 16. in 17. stoletje, ko so avtorji Bonaventura Vulcanius in Jacob Tomasius ter pozneje v 18. stoletju Heinrich Moritz Gottlieb Grellmann postavili prve temelje za nadaljnje raziskovanje izvora romskega ljudstva (Tancer 1994, str. 21). Prvi, ki je na osnovi jezikovnih spoznanj dokazal, da je njihov izvor v Indiji, je bil jezikoslovec Friedrich Pott (Štrukelj 2004, str. 14). Utemeljeval je, da je romski jezik v osnovi enoten, izvira iz severne Indije in je soroden sanskrtu. Med kasnejšimi jezikoslovcji, ki so se ukvarjali s problematiko izvora Romov, je tudi romolog slovenskega rodu Franc Miklošič (prav tam, str. 14), ki je napisal znanstveno delo *»Über die Mundarten und die Wanderungen der Zigeuner*

¹ Da ne bi prišlo do podvajanja, so določena poglavja teorije povzeta, urejena in zapisana skupaj z magistrsko nalogo na Oddelku za geografijo: *Romsko naselje Lokve pri Črnomlju* (Teja Rupčič, 2017).

Europas (O narečjih in selitvah evropskih Romov), 1872–1880« (v prav tam, str. 14). Kot pojasnjuje Pavla Štrukelj (2004), je Miklošič (v prav tam, str. 14) v delu dokazoval, da je prvotna domovina Romov v severozahodnem delu indijske mejne pokrajine (Pandžab), v dolini južnega Hindukuša. O sorodstvu z Indijci so pričale tudi podobnosti, kot so temnejša polt, črni lasje in oči, srednja rast ter nekateri običaji (Cigut 2000, str. 11).

2.1 Romi kot etnična skupnost

Romsko ljudstvo označujejo etnične posebnosti, ki so posledica njihovega načina življenja (Štrukelj 2004, str. 19). So etnična skupina, ki ni oblikovala skupne nacionalne zavesti (Mirga in Mruz 1977, str. 27).

Etnija je »družbena skupina s skupnimi značilnostmi (skupna religija, navade, norme in vrednote, jezik, tradicija itd.), zaradi katerih se članice in člani določene etnične skupine razlikujejo od drugih skupin (etnij, narodov itd.)«. (Terminološki slovar ... 2017) Na podlagi skupne dediščine oziroma skupnih značilnosti se etnična skupina enači in poveže med seboj. Zave se svoje etnične pripadnosti in hkrati prepozna razlike od preostalih etničnih skupnosti (Lukšič - Hacin idr. 2011, str. 15). Prav prepoznavanje razlik »z 'Drugimi' v dobršni meri tudi zameji etnično skupnost kot 'Nas'« (prav tam 2011, str. 15). S pojmom etnija Michael Haralambos in Martin Holborn (2005, str. 682) opišeta proces organiziranja družbenih odnosov na podlagi kulturnih razlik. Etnija je skupnost ljudi, ki imajo enako kulturo ter zavest o enaki pripadnosti z vezmi skupnega bivanja (Južnič 1987, str. 186).

Dragoljub Acković (2011) pojasnjuje, da Romi niso imeli potrebe po ustanavljanju skupne oblasti, saj so bili skozi stoletja nomadi in tako brez svojega teritorija. Ozemlja si niso prisvajali, temveč jih je prostor vezal le začasno. Vez je bila časovna, brez simboličnih elementov in tako ni nudila osnov za nasledstvo. Novim kulturam in skupnostim, kjer so bili naseljeni, so se prilagodili na način, ki jim je omogočal preživetje in nadaljnjo ohranitev identitete (prav tam, str. 7–10). Romi so svojo identiteto ohranjali prek kulture in pri tem izhajali "iz bistva romskosti – "biti Rom" v okolju gadža" (prav tam, str. 9). Termin gadžo med Romi označuje pripadnike naroda, ki niso romskega rodu (civilni, tujci) (Štrukelj 2004, str. 68) »Romi so gradili

identiteto na področju kulturne družine in sorodstva, odnosov z drugimi in različnih modelih adaptacije, razumevanja časa tukaj in zdaj. Drugi svojo identiteto označujejo z zgodovino in tradicijo.« (Prav tam, str. 9–10) Trajko Petrovski (2003) opozarja, da tudi Poy (v prav tam, str. 195) piše o konceptu kulturne identitete kot »... kolektivne zavesti oziroma občutenja pripadnosti, ki temelji na zavesti o skupnih opredelitvah (jezik, rasa, ozemlje, vera, običaji) in v dani situaciji predstavlja podlago za identifikacijo« (prav tam, str. 195). Romska kultura je tako tesno povezana z drugimi narodnimi kulturami. Razvila se je na osnovi tradicionalnih vrednot in se razvija še naprej. Romi ohranjajo raznolike etnične komponente, ki pa jih dopolnjujejo s sodobnimi vrednotami. Zanje so zelo pomembni njihova kultura, običaji, jezik in ljudsko izročilo. Če tega ni, pomeni to za Rome podvrženost narodni asimilaciji (prav tam, str. 196).

2. 2 O poimenovanju Cigani in Romi

V slovenskem prostoru se srečujemo s poimenovanjema Rom in Cigan. Ustava Republike Slovenije je za to etnično skupnost privzela poimenovanje Rom, zanj se je ta etnična skupnost odločila na prvem kongresu Romov, ki je bil leta 1971 v Londonu (Horvat - Muc 2011, str. 7). Na kongresu so določili simbola skupnosti: zastavo in himno ter poenotili romski jezik romani čhib (prav tam), najvažnejši sklep pa je bil, »da je "edino in pravo ime našega naroda Romi"« (prav tam).

P. Štrukelj (2004) zapiše, da ne poznamo izvora imena Cigan, čeprav je ime razširjeno v vseh evropskih jezikih (madžarsko – Cigány, francosko – Tzigane, nemško – Zigeuner, špansko – Gitano, srbsko-hrvaško – Ciganin) (prav tam, str. 16). Razširjeno je tudi poimenovanje Sinte, kar pomeni naš človek (Sinti – ljudje); ime Cales, Tatari, Karači – kar pomeni črn (prav tam, str. 16–17). Obravnavano nomadsko ljudstvo so evropski staroselci že pred več stoletji imenovali Cigani (prav tam, str. 16). Jožek Horvat - Muc (2011) piše o tem, da naj bi se ime Cigani razširilo po Evropi iz Bolgarije in Romunije in se udomačilo vse do Nemčije (prav tam, str. 48). V Sloveniji živijo tri romske skupine (dolenjski, prekmurski in gorenjski Romi; slednji so skupina Sintov, ki sodi k Romom, vendar se razlikuje od ostalih dveh skupin) (Janko Spreizer 2002, str. 108).

Ime Romi izhaja iz prvotne domovine, v Evropi pa so ga uveljavili evropski Romi. Beseda Rom pomeni človek, v množini pa ima beseda obliko Roma, kar pomeni ljudje. Romi uporabljajo za poimenovanje človeka svojega rodu besedo Rom (Štrukelj 2004, str. 16). Horvat - Muc (2011) piše o interpretaciji Potta (v prav tam, str. 47), da beseda d' oma izhaja iz jezika hindi, kjer pomeni človeka na najnižji družbeni lestvici. Znana so tudi imena lom in dom, kjer se je črka r spremenila v l in d. V starem indijskem jeziku označuje beseda doma ljudi, ki se ukvarjajo z glasbo in petjem (prav tam, str. 47).

Z razlikami v pomenu obeh poimenovanj se ukvarjajo t. i. 'romologi' oziroma raziskovalci (sociologi, socialni antropologi, socialni zgodovinarji ...) in romski aktivisti, ki izraza ne zamenjujejo, temveč uporabljajo različne denominacije (Janko Spreizer 2002, str. 51). S proučevanjem rabe in poimenovanja Romov se je ukvarjala Alenka Janko Spreizer (2002, str. 105) v znanstvenem delu *'Vedel sem, da sem Cigan – rodil sem se kot Rom'*, kjer je poudarila, da je pri poimenovanju Rom in Cigan »mehanično nadomeščanje enega izraza z drugim reduktivno, saj je izraz Rom praviloma oznaka za del »ciganskih skupin« (prav tam, str. 105). Avtorica opozarja, da se z nadomeščanjem poimenovanja Cigan s poimenovanjem Rom zabriše dejstvo, da okolica uporablja ime 'Cigan', čeprav ga Romi ne uporabljajo v romskem jeziku, temveč kot lastno poimenovanje le v narečju slovenščine. Avtorica se strinja, da je izraz 'Cigan' pejorativen oziroma slabšalen in opiše, da je raba obeh denominacij odvisna od konteksta in rabe jezikovnega koda (prav tam, str. 106).

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (2017) je zapisana razlaga za besedo Cigan. Če pa iščemo razlago besede Rom za pripadnika ljudstva, gesla v slovarju ne najdemo. Slovar zapiše: »cigàn - na m) 1. pripadnik iz Indije priseljenega ljudstva, navadno brez stalnega bivališča: pravili so, da cigani kradejo otroke; ogrski cigani; tolpa ciganov; črn kot cigan; laže kot cigan· ekspr. je tak cigan slabo oblečen; ekspr. pri nas je kot pri ciganih vse je v neredu; smeje se kot cigan belemu kruhu široko, na vsa usta. 2. slabš. zvit, lahkomišeln ali malopriden človek: to ti je pravi cigan; še hujši cigan je, kot si ti; potepa se, cigan / kot psovka cigan ciganski« (Prav tam). V slovarju se beseda nanaša na ekspresivno rabo jezika (ima slabšalni pomen) in ne pomeni zgolj pripadnika priseljenega ljudstva.

V Slovenskem pravopisu (Toporišič 2001, str. 411) pa je izraz Cigan »Cigàn -ána m, preb. i. (ã á) Rom Cigánka -e ž, preb. i. (â) Rominja cigánski -a -o (â)« (prav tam)

označen kot sinonim za izraz Rom. Pod oznako »cigàn -ána m, člov. (ă á) slabš. [zvit, malovreden človek] cigánka -e ž, člov. (â) slabš« (prav tam) pa opazimo slabšalni pomen besede. Tako velja tudi za izraze ciganče, ciganija, ciganiti, ciganski (prav tam).

2. 3 Romani čhib – romski jezik

Romi govorijo romski jezik oziroma "romani čhib". Izposojenke v romskem jeziku nakazujejo smer, od koder so Romi prišli. Romski jezik se je skozi stoletja selitev nomadov dopolnjeval z drugimi jeziki. Jezik se je spreminjal in prilagajal jeziku in narečju staroselcev, saj so Romi živeli med različnimi narodi. Tako so se postopoma (v različnem okolju) oblikovala tudi različna romska narečja (prav tam, str. 144–147), ki so specifika tega jezika. V Sloveniji poznamo tri narečne skupine. Dolenjska jezikovna skupina govori narečje hrvaških Romov, prekmurska narečje madžarskih Romov in gorenjska jezikovna skupina narečje avstrijskih Romov (prav tam, str. 146). Jezik se je pri Romih ohranjal medgeneracijsko v govorni obliki (Klopčič 2007, str. 30), uveljavil pa se je tudi v poeziji in glasbi. Pisno obliko je jezik dobil na prej omenjenem prvem svetovnem romskem kongresu (1971), ko so določili podlago za standardizacijo romskega jezika (prav tam, str. 30). »Romski jezik je bogata zakladnica romske tradicije, ki je spričo posebnega življenjskega stila premična in manj vezana na točno določeno lokacijo (stalno bivališče; pravzaprav regijo oziroma območje), zato pa tem bolj naslonjena na ustno izročilo in mitologijo.« (Zupančič 2014, str. 29)

2. 4 Romska kultura, navade in običaji

V sociološkem pomenu s kulturo razumemo človekove duhovne in materialne stvaritve. Sem štejemo rabo jezikovnih znakov (jezik), vrednote, moralno presojanje, pravila, umetnost, običaje, navade, ter materialne objekte. Te stvaritve skupaj določajo način življenja v skupnosti, mišljenje, presojanje, delovanje in bivanje (Andolšek 2009, str. 24). »Kultura zajema najrazličnejše človeške aktivnosti – od

vsakodnevnega obnašanja do duhovnega ustvarjanja.« (Horvat - Muc 2011, str. 141) Na podlagi porekla pripada romska kultura indijski, z vplivi drugih kultur. Za romsko kulturo je značilno, piše Horvat - Muc (2011), da visoko vrednoti srečo, ljubezen in svobodo. Pomembna je glasbena kultura, ustvarjalnost in folklorna dejavnost. Še vedno so Romi poznavalci zdravilnih zelišč in ljudskega zdravilstva, piše avtor. Meni tudi, da je duh strpnosti posebnost romskega naroda (prav tam, str. 142).

Etnologinja in romologinja P. Štrukelj (2004) je v strokovnem monografskem delu *Tisočletne podobe nemirnih nomadov* opisala zgodovino in kulturo Romov v Sloveniji. Delo je prikaz »kompleksne etnološke obdelave manjše etnične skupnosti, to je romske manjšine, ki prebiva sredi agrarnega in industrijskega okolja na slovenskih tleh« (prav tam, str. 9). Avtorica je v omenjeni študiji opravila terensko delo pri romskih družinah v naseljih na Dolenjskem, v Prekmurju in na Gorenjskem ter tudi v Ljubljani. Neposredno je opazovala vsakdanje življenje romskih družin in s pomočjo ustnih pričevanj ter metode dela z intervjuji opisala kulturo in značilnosti Romov v Sloveniji (prav tam). Pri zbiranju gradiva o zgodovini in izvoru Romov se je oprla na arhivske vire ter matične knjige, ki so sodile med poglavitne vire o romskih rodbinah. Natančno je upoštevala statistične popise po obdobjih, etnološke podatke, članke v časnikih, občinska poročila, elaborate; torej vse, kar je zasledila o Romih (prav tam). V nadaljevanju bomo predstavili izsledke raziskave:

Po pričevanjih, piše avtorica, so v Sloveniji naseljene skupine Romov, ki sestavljajo različne romske skupnosti. Na Dolenjskem so to rodbinske in vaške skupnosti, v Prekmurju so se oblikovale poleg vaških še poklicne skupnosti in na Gorenjskem individualna družinska skupnost (Sinto) z močno sorodstveno zvezo (prav tam, str. 73). Rodbinske skupnosti se spreminjajo ali so se že spremenile v vaške skupnosti. Posamezne rodbine so včasih volile starešine: osebo moškega ali ženskega spola, ki je imela ugled in bila v okolici spoštovana. Rodbina je vodila in urejevala medsebojne odnose ter razsojala, poravnala prepire med družinami, odločala o ženitvah ter vodila svatbe (prav tam). V Beli krajini npr. je bila starešina Marica Hudorovič iz Dobravic, imenovali so jo "ciganska kraljica" (prav tam). V vaških romskih skupnostih imajo sicer praviloma vodilno mesto možje, ki urejajo splošne probleme in širijo kulturno in politično zavest in sodelujejo z občinsko upravo (prav tam, str. 75).

Avtorica navaja, da so med Romi visoko na vrednostni lestvici družina in otroci. Romska družina vključuje starše in otroke, včasih pa tudi stare starše. Nazive za ožje

družinske člane imajo Romi v romskem jeziku (oče – dad; mati – daj; brat – phral; sestra – phen ...), slovenska imena pa poznajo za bratranca, sestrično, vnuka, svaka in nečaka (prav tam, str. 81). Stereotip o številnih velikih družinah je moč ovreči, družine niso več tako številne (Prebilič 2006, str. 23). V skupnosti in v družini oziroma med seboj imajo določena pravila in norme, ki jih spoštujejo. Moralni prestopki družinskih članov, tatvine in kriminalna dejanja se kaznujejo po moralnih normah, ki jih upoštevajo: npr. kaznovani so v primeru, če kradejo v svojem naselju (prav tam, str. 78–79). Avtorica opiše, da med Romi veljajo določena pravila med sorodniki. Če se romsko dekle preseli v drugo naselje na možev dom, upošteva moževe sorodnike bolj od svojih. Enako velja za moža, če se ta preseli na ženin dom in mora bolj spoštovati ženino mater (prav tam, str. 81).

P. Štrukelj (2004) opisuje tudi življenjski prostor Romov na področju, na katerem je opravila terensko delo. Opozarja, da se romska naselja nenehno spreminjajo in da življenjski prostor še ni oblikovan. Romi že živijo v zidanih hišah in vse manj v prikolicah in barakah. Ugotavlja, da je posebnost romske skupnosti notranja urejenost doma. Zanj so značilne, piše avtorica, stene živih barv, številne fotografije in nabožne slike ter kipi, ki visijo na stenah. Avtorica piše, da so se spremenile prehranjevalne navade Romov, še vedno pa radi nabirajo gozdne sadeže, ki jim predstavljajo tudi vir zaslužka. Izsledki raziskave opozarjajo, da je med Romi razširjeno kajenje tobaka in pitje kave (prav tam, str. 51–220).

V okviru projekta *Romske ženske to zmoremo* (2003) so pod okriljem Delovne skupine za enakost spolov pri Paktu stabilnosti in pod predsedstvom gospe Sonje Lokar izvedli pred štirinajstimi leti² šest seminarjev. Seminarji so bili organizirani v Novem mestu, Črnomlju, Murski Soboti, Rogašovcih, Trebnjem in Kočevju. Vseh seminarjev se je udeležilo 85 romskih žensk. S pomočjo intervjujev so za vzorec, vključenih v raziskavo, ugotovili, da so se ga udeležile ženske, ki so »praviloma neizobražene, brezposelne, odvisne od socialne pomoči in ujete v okvire romske kulture« (Žagar 2003, str. 267). V intervjujih so izpostavile težave, s katerimi se srečujejo: v družini so podrejene moškemu, ki odloča o vseh pomembnejših odločitvah (tudi o zaposlovanju partnerke). Izsledki projekta so pokazali, da si po odgovorih žensk, vključenih v raziskavo, Romi zgodaj ustvarijo zakonsko skupnost in

² Podobnih seminarjev nismo zasledili, zato objava nekoliko zastarelih podatkov. Menimo, po pogovoru na CSD Črnomelj, da se razmere med Romskimi ženskami niso spremenile.

imajo otroke. Izsledki opozarjajo, da se tudi zaradi preranega prevzemanja socialnih vlog odraslih v družini pojavlja nasilje ali alkoholizem (prav tam, str. 264).

Posebnost romske skupnosti je njihovo verovanje. Za Rome v Sloveniji lahko rečemo, da so kristjani, vendar so prvine krščanske vere povezane s poganskimi verovanji (predkrščanskimi). Z naseljevanjem po različnih krajih so poleg jezika prevzeli tudi vero domačinov. V krščanski Evropi krščansko vero, npr. v Bosni, na Kosovu in v Albaniji pa muslimansko. Nekateri so ostali neopredeljeni (Kokotec 2016, str. 63–64). Razumevanje Boga kot Stvarnika je pri mnogih Romih zelo enostavno, piše Peter Kokotec (2016). Avtor opisuje, da je za Rome Bog tisti, ki jim daje in vzame življenje, od njega so odvisni v odnosih in v naravi. Marijica, kot ji pravijo sami, Marija Bogorodica, s katero so se lahko poistovetili, piše avtor, je kot človeško bitje vez med neotipljivim Bogom stvarnikom, ki ga čutijo, in njimi, njihovo realnostjo in življenjem. Je čaščena in cenjena. Bog, Marija in Jezus, ki ga je rodila, predstavljajo Romom dobroto, dodaja avtor. Po drugi strani pa mnogi verjamejo tudi v zlo, ki ga predstavlja hudi duh oziroma hudič. Razumejo ga kakor majhni otroci parklja. Hudič je konkretna oseba, ki hodi naokrog in lahko poseže v življenja posameznika. Proti temu pa se v krščanski veri bojujejo s krstom. Odnos mnogih Romov do vere se tako prepleta z vraževerjem, klicanjem duhov, okultizmom in vero v duhove (prav tam, str. 64–65).

3 Romi v Sloveniji

3. 1 Naselitev Romov na ozemlju današnje Slovenije

O zgodovini prisotnosti Romov na naših tleh imamo le skope podatke. Pomembne so omembe in poročila o Romih v srednji Evropi, saj kažejo na to, da so jih poznali in da so bili prisotni na naših tleh. Tako lahko odkrivamo njihovo navzočnost na ozemlju današnje Slovenije že v 14. stoletju. To dokazuje zapis iz leta 1387, v katerem se v škofijski sodni kroniki iz Zagreba omenja Cigana iz Ljubljane (Petrović 1976 v Štrukelj 2004, str. 25). V Sloveniji hranimo najstarejše znane arhivske listine iz 15. stoletja. V njih je zapisano ime Cigan, ki pripada dvema družinama, in tudi podatek, da so bili prvi romski naseljenci na ozemlju današnje Slovenije kovači (Horvat - Muc 2011, str. 59; Štrukelj 2004, str. 25). Omembe v arhivskih listinah so tako viri kot tudi dokazi o navzočnosti Romov na ozemlju današnje Slovenije. Določnejši zapisi (sodne listine, odredbe in okrožnice), ki so obravnavali problematiko Romov, so iz 17. stoletja (Horvat - Muc 2011, str. 60). To je tudi stoletje, v katerem so pregnjali indijske nomade v Evropi, opozarja P. Štrukelj (2004, str. 26). To je čas najhujšega pregnanjanja in sovražnosti do Romov pri nas, kažejo ohranjeni viri (Horvat - Muc 2011, str. 60). Eden od virov »je na primer rabeljski račun iz leta 1691, ki priča, da so v Ljubljani izpolnili smrtno obsodbo nad Ciganom Andrejem iz Kranja« (prav tam, str. 60). Poleg sodnih listin, odredb in okrožnic se zapisi o Romih hranijo tudi v cerkvenih matičnih knjigah (Tancer 1994, str. 55). Matični zapisi iz 18. stoletja kažejo na to, da so bili Cigani znani že v večjem ozemlju današnje Slovenije, ne le na Gorenjskem in v Ljubljani (Štrukelj 2004, str. 26). Romi so za naselitev izbirali kraje, blizu pokrajin in držav, v katerih so se v preteklosti že naselile številčnejše skupine Romov. Tisti, ki so se naselili pri nas do prve svetovne vojne, so prišli v dveh valovih. Prvi val romskega prebivalstva je prišel iz severovzhodne strani Slovenije. Gre za največji dotok tega ljudstva, ki je poselilo predvsem obmejne kraje Slovenije. Drugi val Romov pa je prišel iz jugovzhodne strani Slovenije, ti Romi so bili nomadi in so skozi dežele potovali (Horvat - Muc 2011, str. 61; Štrukelj 2004, str. 26). Naseljevanje prekmurskih, dolenskih in gorenjskih Romov Sintov je potekalo skozi daljše obdobje iz treh različnih smeri. Predniki Romov iz Prekmurja so prišli preko Madžarske, predniki dolenskih in belokranjskih Romov preko Bosne in Hrvaške, predniki

gorenjskih Romov pa iz današnje Avstrije in Nemčije. Na geografskih območjih Slovenije (v Prekmurju, na Dolenjskem in deloma na Gorenjskem) so se tudi ustalili (Tancer 1994, str. 55).

Romske etnične skupnosti v Sloveniji niso številčne. Sodijo med avtohtone Rome in večinoma živijo na podeželju. Manjši delež romske skupnosti živi v večjih mestih (v Ljubljani, Mariboru, Celju in Velenju) (Zupančič 2014, str. 58). Romi, ki so naseljeni v urbanih mestih, so se v Sloveniji naselili pozneje, pogosto zaradi ekonomskih razlogov in socialnega položaja. Imenujemo jih tudi novodobne manjšine, saj spadajo v skupino netradicionalno naseljenih Romov, ki prihajajo iz bivše Jugoslavije. Zase pravijo, da govorijo balkanski romski dialekt in sodijo k plemenskim skupinam Romov, kot so Gurbeti, Koritari, Aškalijske in Čergari (Horvat - Muc 2011, str. 101).

3. 1. 1 Naseljevanje Romov na Dolenjskem, v Prekmurju in Sintov na Gorenjskem

O začetkih naseljevanja rodbin na Dolenjskem vemo malo. Podatki o prejšnjih prebivališčih so preveč skopi, da bi zadostovali natančnejši opredelitvi (Štrukelj 2004, str. 27). Jezikoslovec Rade Uhlik (1947) je na osnovi jezika raziskoval migracije Romov iz balkanskih dežel in ugotovil, da so turški Cigani prišli do gornjega Pokuplja in Slovenije. Zbrano gradivo je ohranjeno v rokopisu (v Štrukelj 2004, str. 27; Horvat - Muc 2011, str. 62). Njihove etnične pripadnosti s sosednjimi hrvaškimi ciganskimi plemeni ne moremo opreti na nobeno študijo, edini verodostojni viri, ki govorijo o prisotnosti Romov na tem ozemlju, so rojstne matične knjige iz 18. stoletja (Horvat - Muc 2011, str. 63; Štrukelj 2004, str. 28).

Romi na Dolenjskem naseljujejo okolico Kočevja, Krško dolino in ostale dolenjske kraje ter Belo krajino (Štrukelj 2004, str. 27). Bela krajina je regija dolgotrajne romske prisotnosti. V pokrajini so Romi zgodovinsko navzoči, so tradicionalno naseljeno prebivalstvo in avtohtona skupnost. Najstarejši viri o prisotnosti Romov v Beli krajini segajo v 18. stoletje, vendar je večina romskih naselij nastala šele v drugi polovici 20. stoletja (prav tam, str. 98). Dolenjski Romi so se torej naselili v obmejnem pasu s Hrvaško in v dolini reke Krke (prav tam, str. 27). Iz matičnih zapisov je razvidno, da je tu najbolj znan rod Hudorovič, Hudorovac, Udorovac, ki naj bi se preselil iz naselij

jugozahodno od Karlovca in se naselil predvsem v Beli krajini in v Kočevju (Horvat - Muc 2011, str. 63–71).

Naseljevanje Romov v Prekmurju je povezano z Romi, ki so živeli na Madžarskem, saj so bili konec 14. stoletja znani v komitatu Somgy, blizu slovensko-prekmurskega ozemlja (Horvat - Muc 2011, str. 71). Zgodovinski dogodki (turški vpadi v 15. in 16. stoletju; neurejene razmere med plemiči in kmeti; Romi kot cenena delovna sila plemičem v 17. in 18. stoletju) so povzročili razseljevanje prebivalstva v obrobni prekmurskih krajih, kar je spreminjalo prebivalstveno podobo Prekmurja (Horvat - Muc 2011, str. 71). O njihovi prisotnosti pričajo rojstne matične knjige Lendave, Dobrovnika, Murske Sobote, Tišine, Cankove, Rogaševcev in Pertoče, ki segajo v 18. stoletje. Omenjajo jih tudi madžarski pisani viri iz 19. stoletja (Štrukelj 2004, str. 36–46). Prav matične knjige dajejo možnost proučevanja selitvenih poti, ki so pomembne za ugotavljanje etničnih značilnosti prebivalstva (Horvat - Muc 2011, str. 83). Romi so se v Prekmurje priselili iz treh strani – iz Madžarske, Avstrije in Hrvaške ter se naselili ob madžarski, avstrijski in hrvaški meji. Večje število se jih je priselilo v času Marije Terezije in Jožefa II., ko so Rome prisilno naseljevali in zaposlovali (Štrukelj 2004, str. 36–46). Zanje so značilni priimki Horvat, Šarkozi, Kakas, Baranja, Czene, Kolompar, Farkas (prav tam, str. 36–46).

Gorenjski Sinti in romske skupine drugod po Sloveniji (Prekmurje, Dolenjska) se med seboj razlikujejo po načinu življenja in narečju (Horvat - Muc 2011, str. 101). Preden je skupina gorenjskih Romov prišla v naše kraje, je pripadala skupini Sinti v Avstriji (okolica Beljaka, Celovca, Judenburga in obmejnih štajerskih krajih) (Štrukelj 2004, str. 51). P. Štrukelj (prav tam, str. 47) zapiše, da pričajo o njihovi prisotnosti na tem ozemlju rojstne matične knjige Radovljice, Jesenic, Kranjske Gore, Kamne Gorice, Dobrave pri Kropi in Kroke iz 19. stoletja. Na Gorenjskem so se pojavili kot skupina Rajhardov (prav tam, str. 47–51). Njeno številčnost v preteklosti je težko določiti, saj so se nenehno premikali (Horvat - Muc 2011, str. 90). Imeli so se za gosposke Rome, saj so bili v skupini godbeniki in imenitni ljudje, ki so brusili rezila in hodili okrog z vrtiljakom (prav tam, str. 101).

3. 2 Položaj Romov v Sloveniji danes

Zupančič (2014) zapiše, da so Romi »sorazmerno številčna, prostorsko razpršena, socialno razslojena, v različne skupine razdeljena, a navsezadnje organizirana populacija« (prav tam, str. 25).

V Sloveniji je po popisu prebivalstva o narodnostni pripadnosti iz leta 2002 živelo med 7.000 in 12.000 (ne)avtohtonih Romov. Po ocenah v dokumentih Evropske unije so takrat predstavljali Romi 0,5 % celotne populacije, kar je nekje med 6.500 in 10.000 oseb (Strategija ... 2004, str. 8). Zadnji dostopni podatki uradnega popisa so pokazali, da se je za Rome opredelilo 3.246 prebivalcev (prav tam, str. 8). Uradni podatki se razlikujejo od neuradnih. Samo Center za socialno delo na območju Dolenjske je v letu 2002 zabeležil 2.246 Romov (Klopčič 2005, str. 43). Država si pri zbiranju podatkov pomaga s kombiniranim pristopom, kar pomeni, da poleg popisa prebivalstva upošteva evidence romskih društev, socialnih služb, nevladnih organizacij, zavodov za zaposlovanje in s pomočjo romskih koordinatorjev (prav tam, str. 44).

V Sloveniji so Romi številčno primerljivi z madžarsko in italijansko narodnostno manjšino, a se od njiju demografsko, socialno, pravno in ekonomsko razlikujejo (Zupančič 2014, str. 60). V Republiki Sloveniji so z zakonodajo deležni posebne zaščite. Priznani so kot manjšina, ki ima lastne etnične značilnosti (zgodovina, lastni jezik in kultura) in jih po ustavi lahko ohranjajo (Obreza 2003, str. 51; Nacionalni program ... 2010, str. 4). Romska skupnost kot etnična skupnost v Sloveniji ima torej po ustavi položaj in posebne pravice, ki jih ureja Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (2007; v nadaljevanju ZRomS-1). »ZRomS-1 določa skrb državnih organov in organov samoupravnih lokalnih skupnosti pri uresničevanju posebnih pravic romske skupnosti, ureja organiziranost romske skupnosti na državni in na lokalni ravni ter financiranje.« (Nacionalni program ... 2010, str. 4) Z zakonom država zagotavlja uresničevanje posebnih pravic Romov na področju kulture, zaposlovanja, izobraževanja, socialnega varstva, zdravstvenega varstva, varstva okolja, urejanja prostora. Omogoča jim obveščanje in soodločanje v javnih zadevah ter zagotavlja sredstva za potrebe romske skupnosti (prav tam, str. 5). Ob krovnem zakonu ureja pravice in status Romov tudi druga področna zakonodaja (prav tam, str. 4). Eden od

področnih zakonov je Zakon o lokalni samoupravi³ (1993), na podlagi katerega lahko Romi upravljajo v javnih zadevah na lokalni ravni. Avtohtoni pripadniki imajo poleg splošne volilne pravice še posebno volilno pravico. Iz list romskih volilnih upravičencev lahko izvolijo romskega svetnika (Obreza 2003, str. 55). Z ustanovitvijo Sveta romske skupnosti, ki predstavlja njene interese, so Romi leta 2007 pridobili večjo možnost politične participacije za samostojno skrb in za izboljšanje razmer (Horvat - Muc 2011, str. 104). Romsko skupnost v Sloveniji na občinski ravni zastopajo izvoljeni predstavniki – romski svetniki.

Največ Romov v Sloveniji živi v Prekmurju, na Dolenjskem, v Beli krajini in v Posavju (prav tam, str. 103). Njihov položaj se med občinami razlikuje na področju sociale, šolstva in bivalnih razmer. Romske življenjske razmere so ponekod neprilagojene – živijo brez pitne vode, elektrike, v neurejenih naseljih, imajo težave pri zaposlovanju in vključevanju v izobraževalni sistem (prav tam, str. 36). Zupančič (2014) opozarja, da osebe, ki so izvirno Romi (potomci romskih staršev) in se opredeljujejo po narodni pripadnosti, to počnejo prvenstveno zaradi socialne stratifikacije in ne etnične identifikacije. To 'statistično' ustvarja Rome kot izrazito marginalno populacijo, piše avtor, kar pogloblja občutke družbene obrobnosti (prav tam, str. 60).

³ Sedaj Zakon o lokalni samoupravi – uradno prečiščeno besedilo – ZLS-UPB1 (Uradni list RS, št. 100/05 z dne 10. 11. 2005)

4 Romska skupnost v Beli krajini

Romi v Beli krajini so naseljeni v vseh treh belokranjskih občinah: Črnomlju, Semiču in Metliki. V občini Črnomelj živijo Romi v štirih romskih naseljih – Lokve, Kanižarica, Drenovec in Čudno selo ter na robu vasi v posameznih hišah v Rodinah, Dobljčah, Cerkvišču in v Ručetni vasi. V občini Semič so naseljeni v romskem legaliziranem naselju Sovinek ter na obrobju vasi Vrčice, Blatnik, Srednja vas, Črmošnjice in v centru mesta Semič. V občini Metlika pa bivajo v kar petih romskih naseljih – Rosalnice (Boriha), Svržaki, Križevska vas, Dobravice, Gradac, na obrobju vasi Krmačina in v središču mesta Metlika (Barborič in Žagar 2013, str. 39).

Poselitveni prostor Romov je pretežno podeželski. V naselbinski strukturi prevladujejo manjša naselja in zaselki (Zupančič 2014, str. 58). Skupna značilnost romskih naselij v Beli krajini je lega na robu mest in vasi, odmaknjenih v neposredno bližino gozda ali poljskih površin. Najpogostejša oblika bivališča so zidane hiše in barake. Naselja pogosto niso legalizirana. Večinoma do naselij vodijo slabše makadamske poti, težavo predstavljajo neurejene prometne površine in pločniki, gosta pozidava, odplake in odlagališča sekundarnih surovin. Zaradi slabega socialno-ekonomskega položaja so bivališča Romov večinoma skromno urejena. Romi so tako marginalizirana družbena skupina in njihova družbena obrobnost se odraža na vseh področjih življenja, tudi na področju vzgoje in izobraževanja (Redupre projekt 2011, str. 11–14).

4. 1 Bivalne razmere po občinah

4. 1. 1 Romska skupnost v Občini Semič

V Občini sta dve romski naselbini pri Belečniku in pri Sovinku (Cokolovca). Nobeno ne dosega 100 prebivalcev, število se precej spreminja. Lokaciji sta izrazito gozdni. Na Belečniku je lokacija skoraj povsem potisnjena v gozd in do naselja vodi dostopna cesta, Sovinek (imenovan tudi Štiri roke) pa je ob lokalni cesti, ki povezuje Semič in Metliko. Gradbena infrastruktura je skromna. Nasprotno pa je romsko naselje pri

Stranski vasi tip gručastega in precej zgoščenega naselja, ki se nahaja zahodno od imenovanega naselja in tvori relativno samostojno, zaključeno prostorsko enoto (Zupančič 2014, str. 67). Sovinek je legalizirano naselje, njegov največji problem pa predstavljajo, tako je zapisano v izsledkih REDUPRE projekta (2011), v okviru katerega je bila opravljena Analiza položaja Romov v Beli krajini (2011, str. 15), odvoz odpadkov, družinski spori ter izvenzakonske skupnosti med sorodniki.

4. 1. 2 Romska skupnost v Občini Metlika

V neposredni bližini Metlike se nahajata naselji Boriha in Svržaki. Naselje Boriha je največje naselje v občini, ki leži v zaledju gozdnatega griča pri Rosalnicah in velja za gručasto naselje. Zaselek Svržaki je manjši, zanj se uporablja ime Čurile. Ostala romska naselja so še Gavgen hrib pri Križevski vasi, manjše naselje pri Gradacu in naselje pri Gornjih Dobravicah. Gavgen hrib je dvodelno naselje, kjer je na eni strani ceste nekaj hiš, ki sodijo med najbolj urejena romska naselja. Drugi dve naselji ležita ob gozdu (Zupančič 2014, str. 68). Največ Romov živi v Rosalnicah in v Svržakih, saj se ob porokah prebivalci ne selijo iz naselja. Tako se družine večajo in naselje postaja gosto poseljeno. Za naselje Boriha (Rosalnice) so značilni mešani zakoni med Romi in večinskim prebivalstvom (Redupre projekt 2011, str. 9).

4. 1. 3 Romska skupnost v Občini Črnomelj

V občini Črnomelj se bivalne razmere od naselja do naselja razlikujejo. Med formalna naselja v občini sodijo Lokve, Kanižarica, Drenovec in Čudno selo, med neformalna zaselek Pretlje pri Ručetni vasi (Občina Črnomelj 2012). Največje romsko naselje v občini in tudi v Beli krajini so Lokve. Za naselje je značilna obcestna lega blizu mesta Črnomelj ter gozdno zaledje na drugi strani. Drugo večje romsko naselje je nastalo na robu delavskega naselja Kanižarica, in sicer na prelomu iz 19. v 20. stoletje. V bližini premogovnika so si uredili koče in barake ali pa naselili opuščene hiše. Naselje pri Kanižarici tako sestoji iz dveh delov. Večji del se je oblikoval na robnem območju cone pogrezanja in manjši del ob regionalni cesti proti Vinici. Do prvega dela vodi

dovozna cesta, ki se razveji na tri krake. Drugi del pa je gručastega tipa in leži ob cesti. Romsko naselje Čudno selo ima tipično taborsko gručasto zasnovo. Do naselja vodi dovozna cesta (Zupančič 2014, str. 67–68).

Romsko prebivalstvo v občini Črnomelj živi večinoma v zidanih objektih in ponekod tudi v zasilnih bivališčih – barakah. Vsa naselja imajo urejen prometni dostop, površine znotraj naselij so ponekod še vedno neurejene. Naselja s časom postajajo prenaseljena in pretesna z vse gostejšo pozidavo. Za vodovno mrežo je v naseljih poskrbljeno, prav tako za električno energijo, ki pa je še vedno ponekod priklopljena nelegalno. Greznice nimajo vsi, odplake predstavljajo velik problem. Na kanalizacijsko omrežje je delno priklopljeno naselje Kanižarica. Manjši naselji sta Drenovec in Čudno selo, kjer so Romi socializirani, imajo urejeno lastništvo in legalno zgrajene objekte. Do naselij poteka asfaltirana cesta, priključki za vodo in elektriko so urejeni (Občina Črnomelj 2012).

4. 2 Izobrazba in socialno-ekonomski položaj

Uvodoma bomo na kratko predstavili zakonodajo, ki v Sloveniji dodatno ureja problematiko vzgoje in izobraževanja Romov.

Ustava Republike Slovenije (2016; v nadaljevanju Ustava)⁴ je temeljni pravni akt, s katerim je usklajena tudi šolska zakonodaja. V 57. členu Ustave (prav tam) piše, da je izobraževanje v naši državi svobodno. Država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo ustrezno izobrazbo. Obvezno je osnovnošolsko izobraževanje, ki se financira iz javnih sredstev (prav tam). S 14. členom Ustave (prav tam) so v Sloveniji »vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično in drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino« (prav tam, str. 3). Za obravnavo problematike v nalogi je pomemben tudi 65. člen obravnavanega pravnega akta, ki določa, da so posebne pravice in položaj romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, urejene z zakonom (prav tam, str. 13).

⁴ Ustava Republike Slovenije: Neuradno prečiščeno besedilo, Uradni list RS, št. 75/16 z dne 30. 11. 2016

Področna zakonodaja, ki ureja problematiko vzgoje in izobraževanja v Sloveniji, je bila v večini sprejeta leta 1996, kasneje je bila z zakonskimi novelami tudi spreminjana oz. dopolnjevana. Leta 2007 so v državnem zboru sprejeli tudi Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji – ZRomS-1⁵ (Uradni list RS, št. 33/2007), ki ga je predvidela ustava.

Skladno z Ustavo (2016) so v šolski zakonodaji urejene posebne pravice romske skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja. V krovnem Zakonu o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja⁶ (2016) je v 25. členu med pristojnostmi Strokovnega sveta Republike Slovenije za splošno izobraževanje (v nadaljevanju: Strokovni svet) v enajsti alineji zapisano, da ta sprejema za splošno izobraževanje »navodila za prilagojeno izvajanje programa za učence Rome«. V šestnajsti alineji obravnavanega člena pa je zapisano, da svet predlaga ministru tudi »program dopolnilnega izobraževanja za otroke Romov« (prav tam).

V 81. členu, ki govori o obsegu sredstev iz državnega proračuna, pa je v tretji alineji sedmega odstavka zapisano, da se iz državnega proračuna med drugim zagotavljajo »sredstva za pripravo in za subvencioniranje cene učbenikov in učil za osnovno šolo, za šolstvo narodne skupnosti in za izobraževanje pripadnikov slovenskega naroda v zamejstvu in zdomstvu ter Romov« (prav tam, str. 35).

V 84. členu Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (prav tam) je zapisano, da se iz javnih sredstev javnim šolam zagotavljajo sredstva v skladu z normativi in standardi oziroma metodologijo za določanje obsega sredstev na udeleženca izobraževanja. Minister ob tem določi posebne normative in standarde oziroma metodologijo za določanje obsega sredstev na udeleženca izobraževanja tudi za vzgojo in izobraževanje otrok Romov (prav tam). Normativi in standardi »obsegajo učno obveznost strokovnih delavcev, delovno oziroma učno obveznost ravnatelja in pomočnika ravnatelja, merila za oblikovanje svetovalne službe, knjižnice, administrativno-računovodske in tehnične službe, ter merila za oblikovanje

⁵ Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji - ZRomS-1: Uradni list RS, št. 33/2007

⁶ Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja - ZOFVI: Neuradno prečiščeno besedilo, Uradni list RS, št. 49/16 z dne 8. 7. 2016

oddelkov in skupin in za vrednotenje materialnih stroškov ter standarde za prostor in opremo.« (Prav tam, str. 36–37)

V Zakonu o vrtcih⁷ (2010) je v 7. členu zapisano, da se »predšolska vzgoja otrok Romov izvaja v skladu s tem zakonom in drugimi predpisi« (prav tam, str. 3). V 14. členu pa je zapisano, da se »za vzgojo otrok Romov sprejmejo posebni normativi in standardi« (prav tam, str. 5).

V Zakonu o osnovni šoli⁸ (2013) je v 9. členu eksplicirano, da ta velja tudi za osnovnošolsko izobraževanje pripadnikov romske skupnosti v Republiki Sloveniji, ki se izvaja v skladu z njim (prav tam, str. 3).

Iz predstavljenih členov je razvidno, da za učence Rome velja v Sloveniji splošna zakonodaja za področje vzgoje in izobraževanja, ki pa dodatno vzpostavlja zakonsko obvezo za oblikovanje in financiranje standardov in normativov izobraževanja za to populacijo otrok in za financiranje njihovih učbenikov in učnih gradiv ter učil. Oblikovana pa so tudi navodila za prilagojeno izvajanje programa osnovne šole za te otroke.

Za oblikovanje in načrtovanje politike na posameznem področju v posameznem obdobju sprejmejo v državnem zboru za posamezna področja politično obvezujoče strategije delovanja: za našo obravnavo je pomembna Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji (2004; v nadaljevanju Strategija) in kasneje sprejeta dopolnjena verzija Strategija izobraževanja vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji (2011; v nadaljevanju Dopolnilo k Strategiji).

V prvem dokumentu so uvodoma analizirane razmere, ki zadevajo vzgojo in izobraževanje Romov v Sloveniji v času, ko je dokument nastajal. Na osnovi obstoječega stanja je v dokumentu jasno zapisano, da je potrebno zagotoviti bolj usklajeno in učinkovitejšo politiko izobraževanja Romov (Barle Lakota in Gajgar 2012, str. 10), saj se veliko učencev Romov, predvsem zaradi neznanja slovenskega jezika, ne integrira uspešno v šolski sistem in iz njega izstopa, preden uspešno zaključi osnovno šolo (Strategija ... 2004, str. 14). V dokumentu so predstavljeni predlogi ukrepov, ki naj bi vodili k učinkovitejšemu reševanju in spreminjanju nezaželenega stanja na področju vzgoje in izobraževanja Romov. Omenjeni ukrepi

⁷ ZVrt: Neuradno prečiščeno besedilo, Uradni list RS, št. 36/10 z dne 4. 5. 2010

⁸ ZOsn: Neuradno prečiščeno besedilo, Uradni list RS, št. 63/13 z dne 26. 7. 2013

so zgodnje vključevanje otrok Romov v vzgojno-izobraževalni sistem, uvedba romskega pomočnika, vsebinsko prilagajanje programov, strokovno izobraževanje strokovnih delavcev, zagotavljanje materialnih pogojev, odprava segregacije, uvajanje različnih oblik učne pomoči, odprava predsodkov, obravnava učencev Romov kot etnično skupino ter zviševanje ravni izobraževanja odraslih (prav tam, str. 6).

Za otroke Rome predlaga »zgodnje vključevanje v vzgojno-izobraževalni sistem: vključevanje romskih otrok v predšolsko vzgojo v vrtcih vsaj dve leti pred pričetkom osnovne šole, tj. najpozneje s štirimi leti« (prav tam, str. 6). Vključevanje v programe predšolske vzgoje v Sloveniji ni obvezno in v njih je vključen majhen delež romskih otrok. Za večjo vključenost otrok Romov v programe predšolske vzgoje si je treba prizadevati predvsem, zapišejo v strategiji, zaradi učenja jezika (tako slovenskega kot romskega) in sistematično vzgojo in izobraževanje v vzgojno-izobraževalni instituciji, ki posreduje izkušnje in vzorce, ki otroku omogočajo lažji vstop in vključevanje v osnovno šolo (prav tam).

Strategija (prav tam) izpostavi, da je potrebno pripraviti »program uvajanja romskih pomočnikov v vrtce in v osnovno šolo« (prav tam, str. 31). Romski pomočniki naj bi predstavljali vez med institucijo in romsko skupnostjo. Ustrezno usposobljen romski pomočnik »pozna obe kulturi, vzorce mišljenja in navad in vzpostavlja zaupanje romskih staršev do institucije« (prav tam, str. 26). V besedilu opozarjajo, da uvajanje romskih pomočnikov v vzgojno-izobraževalne ustanove zahteva prilagoditev pravnega okvira, uvajanje programa izobraževanja zanje in zagotovitev finančnih sredstev za zaposlovanje romskih pomočnikov (prav tam).

Pomemben ukrep, ki ga predvideva obravnavani dokument, je vsebinsko prilagajanje vzgojno-izobraževalnih programov: v osnovni šoli uvedbo pouka romskega jezika na fakultativni ravni, učenje slovenskega jezika, identifikacijo ciljev (npr. multikulturalnosti) oziroma standardov znanja v učnih načrtih, ki jih dosežejo učenci z vsebinami romske kulture, zgodovine in identitete (prav tam, str. 6). Pripravljavci Strategije (prav tam), so tudi jasno izpostavili, da bo potrebno »spremeniti obstoječi model, v katerem sta bila jezik in kultura večinske družbe dojeta kot norma, v razmerju do katere sta romski jezik in kultura nepomembno zastopana ali pa sta celo dojeta kot nekakšen moteči dejavnik integracije« (prav tam, str. 23). Temeljni cilj, ki mu morajo slediti pri pripravi kurikularnih dokumentov je: »da romski jezik in elementi

romske kulture postanejo del kurikula javnih vrtcev in šol« (prav tam). Kurikularni dokumenti morajo biti zasnovani tako, da so romski jezik, kultura in identiteta v njih vključeni kot integralni del celote. Ne smejo se omejevati na »multikulturalnost«, ki bi bila zvedena na informiranje o kulturi, ne bi pa upoštevala okolja in razlike v izkušnjah z romsko skupnostjo (prav tam, str. 25).

V Strategiji (prav tam) je tudi zapisano, da naj se strokovni delavci »seznanjajo s prvinami romske kulture s sistematičnim opazovanjem otrok ter v aktivnem sodelovanju z romsko skupnostjo in romskimi pomočniki« (prav tam, str. 25). Strokovna odgovornost pedagoških in drugih strokovnih delavcev šole je, da poznajo romsko kulturo. Le-ta mora temeljiti »na pojmovanju drugačnosti kot vrednote ter znanju o multikulturnem in dvojezičnem poučevanju in učenju« (prav tam, str. 25). Pomembno je, da so strokovni delavci izobraženi v tej smeri, da so vključeni »v različne oblike strokovnega spopolnjevanja« (prav tam). Zagotoviti jim je potrebno didaktična ter ostala potrebna gradiva za uspešno strokovno delo (prav tam, str. 28). V dokumentu je tudi jasno zapisano, da mora vsaka šola, ki ima vključene otroke Romov, v letnem programu načrtovati ukrepe, s katerimi bodo otroci dosegali standarde znanja in pri tem ohranjali lastno kulturo (prav tam).

V Strategiji (2004) je zapisan tudi predlog, da se za učence Rome ohranijo sprejeti normativi in da ministrstvo zagotavlja sredstva za dodatno strokovno pomoč, dodatno širi sistematizacijo delovnih mest za romske pomočnike, namenja dodatna sredstva za subvencioniranje prehrane in šolskih potrebščin (prav tam, str. 34–35). Pomembno je, da rešitve v dokumentu jasno izpostavijo, da lahko pedagoški delavci v šolah uporabljajo samo z zakonom predpisane oblike individualizacije, notranje in fleksibilne diferenciacije ter nivojskega pouka (prav tam, str. 6). Rešitev eksplicira, da se v vzgojno-izobraževalnih ustanovah za otroke Romov »ne uporablja oblik, ki segregirajo ali bi vodile v segregacijo. Cilj je integracija ...« (prav tam, str. 33). Strategija spregovori tudi o potrebi po izvajanju različnih oblik učne pomoči (prav tam, str. 6). Romom z učnimi težavami, tako je zapisano v dokumentu, morajo v šolah zagotoviti dopolnilni pouk, individualno in skupinsko pomoč. Učna pomoč poteka na šoli celo šolsko leto (prav tam, str. 36).

Strategija (prav tam, str. 6) opozarja na pomen vzpostavljanja zaupanja v šolo in na odpravljanje predsodkov (prav tam); šole obvezuje, da izdelajo poseben načrt, s katerim poskušajo doseči sodelovanje in komunikacijo strokovnih delavcev s starši

otrok Romov in s pomočjo katerega načrtujejo dejavnosti, ki vzpostavljajo zaupanje Romov v šolsko institucijo (prav tam, str. 35). Šola naj bi oblikovala tudi načrt »zaznavanja in kontinuiranega odpravljanja stereotipov in predsodkov, ki se pri večinski populaciji pojavljajo v razmerju do učencev Romov« (prav tam, str. 6).

V obravnavanem dokumentu so kot učenci s posebnimi potrebami opredeljeni samo tisti učenci, ki imajo odločbo o usmeritvi, skladno z Zakonom o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (prav tam, str. 35). »Kot etnična skupina pa romski učenci niso učenci s posebnimi potrebami.« (Prav tam, str. 35) Dokument jasno izpostavi, kar opozarjata tudi Mojca Kovač Šebart in Janez Krek (2003, str. 37), da je »problematika integracije romskih otrok, kjer se ukvarjamo z razlikami v jeziku, identiteti in kulturi, drugačna kot v primeru vprašanj integracije otrok s posebnimi potrebami« (prav tam).

V Strategiji (2004) je tako jasno zapisano, da: »Učenčeva šolska neuspešnost, ki izvira iz neznanja jezika ali specifičnosti romske kulture, ne more biti osnova za usmerjanje otrok v programe z nižjim izobrazbenim standardom. Treba je ponovno proučiti instrumente, na podlagi katerih se oblikujejo strokovna mnenja za usmerjanje teh otrok.« (Strategija ..., 2004, str. 35)

Na področju izobraževanja odraslih obravnavani dokument predvideva večji poudarek »splošnemu izobraževanju in učenju odraslih Romov«, »izobraževanju odraslih Romov za dvigovanje izobrazbene ravni« in »izobraževanju in usposabljanju odraslih Romov za razvoj delovne sile« (prav tam, str. 36–37). Prizadevanja na tem področju je skladno z dokumentom potrebno usmeriti k prilagoditvi normativom in standardom za programe, v katere so vključeni odrasli Romi. Zagotoviti je treba več sredstev iz državnega proračuna za brezplačno izobraževanje ter nudenje brezplačne učne pomoči odraslim Romom, ki se izobražujejo (prav tam, str. 39).

Leta 2011 so v državnem zboru sprejeli Dopolnilo k Strategiji (2011); v dokumentu so pripravljavci ocenili uveljavljanje in učinkovitost ukrepov, ki so bili načrtovani v Strategiji (2004, str. 3) in jih dopolnili. Predlagali so dodatne aktivnosti za uresničitev strateških ciljev Strategije (2004). V obravnavanem dokumentu so predlagali razmislek o »načrtnem in sistematičnem izgrajevanju objektov in specifičnih programov predšolske vzgoje v romskih naseljih« (prav tam, str. 13). V njih naj bi izvajali različne programe, delavnice ali predavanja, kamor bi se že v zgodnjem

obdobju vključevalo otroke Romov (prav tam). To ne bi bila segregirana institucija, zato je v dokumentu predlog, da se prouči možnost, »da bi »romske« vrtce v »romskih« naseljih obiskovali tudi neromski otroci« (prav tam).

Med drugim Dopolnilo k Strategiji jasno opozarja, da je romski pomočnik ustrezna strokovna rešitev za uspešnejšo integracijo in večjo šolsko uspešnost Romov, da pa morajo »vsi romski pomočniki pridobiti poklicno kvalifikacijo« (prav tam, str.16). V obravnavanem dokumentu je podobno kot v Strategiji (2004) zapisana želja, da je romski pomočnik bodisi pripadnik romske narodne skupnosti, da živi v romski skupnosti, ali da živi v družini, kjer je eden od partnerjev Rom, obvladal pa naj bi romski jezik Romov v okolju, kjer je zaposlen (prav tam).

Pri obravnavi vsebinskega prilagajanja programov za učence Rome, dokument kritično opozarja, da »ostaja naloga, da se šolska politika zavzame za odločnejše vključevanje romske kulture tako v okviru predpisanega kot izvedbenega kurikula na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja« (prav tam, str. 17). Opozarja tudi, da je potrebno »izvesti evalvacijo množice dejavnosti, oceniti njihovo uspešnost ter predlagati ustrezne izboljšave obstoječega modela na način, da bodo v projekte aktivno vključeni tudi Romi« (prav tam, str. 18). Izpostavi »nujnost uvajanja nekaterih drugih oblik pedagoškega dela, kot je npr. učna pomoč v popoldanskem času tako v šoli kot tudi v naselju« (prav tam, str. 21). Učno pomoč je potrebno razviti kot sistemski ukrep in jo izvajati v šoli in naselju. Nudijo naj jo usposobljeni inštruktorji. Romski pomočniki pa naj bodo v ta proces vključeni samo, če so za izvajanje učne pomoči usposobljeni (prav tam, str. 22). Dokument še nalaga ponovno proučitev instrumentov za razvrščanje otrok v šole s prilagojenim programom (prav tam, str. 26). Tudi v tem dokumentu pa je zapisana zahteva po namenjanju posebne pozornosti izobraževanju odraslih Romov, predvsem deklet in žena (prav tam, str. 24).

Iz zapsanega postane jasno, da mnogi zastavljeni cilji iz Strategije (2004) niso bili uresničeni in jih dokument iz leta 2011 ponavlja oz. dopolnjuje. Pri tem se pripravljavci zavedajo, da je uspešno vključevanje Romov v družbo, ki pa ne pomeni asimilacije, možno le »ob aktivnem in sočasnem delovanju ter sodelovanju vrtcev in šol, centrov za socialno delo, ljudskih univerz, uradov za zaposlovanje, zdravstvenih ustanov, kulturnih centrov in nevladnih organizacij ter policije« (prav tam, str. 6).

4. 2. 1 Vzgoja in izobraževanje Romov v Beli krajini

Na območju Bele krajine so otroci Romov vključeni v lokalne vrtce in osnovne šole. Praviloma obiskujejo vrtec, ki je najbližji romskemu naselju, v katerem živijo. Če je naselje bolj oddaljeno od vzgojno-izobraževalne ustanove, je za otroke organiziran prevoz ob spremstvu strokovne delavke vrtca (Redupre projekt⁹, 2011, str. 14).

Vključitev otroka v kakovostni vrtec pomembno vpliva na razvoj in na njegovo šolsko uspešnost. Vključevanje v kakovostne vrtčevske programe je posebno pomembno za otroke, ki prihajajo iz socialno in kulturno manj spodbudnega okolja. Na to opozarjata tudi prej obravnavana dokumenta Strategija (2004) in Dopolnilo k Strategiji (2011). V okviru projekta Redupre (2011, str. 14), je v delu *Analiza položaja romskih otrok v Beli krajini, ki so ga pripravili na Zavodu za izobraževanje in kulturo Črnomelj* (v nadaljevanju ZIK Črnomelj) zapisano, da na vključevanje otrok Romov v vrtce vplivajo položaj in življenjske okoliščine Romov. K dejavnikom, ki vplivajo na (ne)vključevanje otrok Romov v ustanove predšolske vzgoje, prištevajo med drugimi tudi izobrazbo in osveščenost staršev otrok Romov.

V Občini Črnomelj so otroci Romov vključeni v lokalni vrtec Otona Župančiča Črnomelj. V vrtcu, piše takratna ravnateljica Milena Novak (2011), je romski oddelek, kjer otroci Romov pridobijo prvine slovenskega jezika, v njem poteka proces vzgoje v najširšem pomenu in pridobivanje nekaterih veščin (prim: Bohte in Žagar 2011, str. 30). V oddelek, ki je namenjen samo otrokom Romov in kjer poteka skrajšan program do 6 ur dnevno, se navadno vključujejo otroci iz romskih družin, ki so v večinsko okolje slabše integrirani. Za vključitev v integrirane oddelke v tem vrtcu pa

⁹ REDUPRE projekt se je pričel 1. marca 2011 in se končal 30. junija 2013. Aktivnosti so potekale v naslednjih regijah, in sicer v:

- občini Razgrad v Bolgariji,
- regiji Furlanija-Juljska krajina v Italiji,
- regiji Banat in Crisana v Romuniji in na
- območju Bele Krajini v Sloveniji.

»Projektne aktivnosti so bile usmerjene v analizo vzajemnih manifestacij stereotipov med večinskim prebivalstvom in med romsko skupnostjo. Poleg analize so bile projektne aktivnosti usmerjene tudi v izdelavo teoretičnih modelov in praktičnih tehnik za izboljšanje razumevanja med romski in ne-romski prebivalstvom.

Tako je bila v okviru projekta izdelana posebna analiza stereotipov ter organiziranih več delavnic z različnimi ciljnim skupinami (romski in ne-romski aktivisti, romski in ne-romski predstavniki, učitelji, socialni delavci, zdravniki in zdravstveno osebje, novinarji, policisti in drugi). Pripravljena je bila tudi posebna strokovna publikacija, ki je z različnih vidikov obravnavala tehnike za izboljšanje razumevanja med romski in ne-romski prebivalstvom.« (ISCOMET, 2017)

se v večji meri odločajo starši, ki so bolj integrirani (nekateri morda celo asimilirani op. a.) v večinsko družbo. Za otroke Romov je organiziran prevoz v in iz vrtca (Redupre projekt, str. 15).

V Občini Semič vrtec deluje v okviru osnovne šole Belokranjskega odreda Semič. Prevoz v in iz vrtca je za otroke zagotovljen (prav tam, str. 15). Otroci Romov iz naselij občine Metlika obiskujejo Otroški vrtec Metlika (prav tam, str. 9).

Romi iz Občine Črnomelj obiskujejo v Črnomlju Osnovno šolo Mirana Jarca ali Osnovno šolo Milke Šobar Nataše (prav tam, str. 15). Na Osnovni šoli Mirana Jarca Črnomelj je v Letnem delovnem načrtu šole zapisano, da v šolskem letu 2016/2017 (Letni delovni načrt, 2016/2017, str. 36) 59 od 71 učencev Romov obiskuje dodatno strokovno pomoč (individualno ali skupinsko). Na šoli je za delo z Romi zaposlena romska pomočnica, spremljevalka učencev Romov ter svetovalna delavka, za katero je predpisan program dela za pomoč učencem Romom (prav tam, str. 36–41).

Dostopni podatki iz leta 2011/2012 pokažejo, da je v tem obdobju največ (57 %) učencev Romov obiskovalo v tem okolju osnovno šolo s prilagojenim programom, tj. OŠ Milke Šobar Nataše (Redupre projekt, str. 15). Pri tem se zastavlja vprašanje razlogov, ki zadevajo razvrščanje teh otrok v prilagojene programe, na kar opozarjajo tudi v Dopolnilu Strategije (2011): »Učenčeva šolska neuspešnost, ki izvira iz neznanja jezika ali specifičnosti romske kulture, ne more biti osnova za usmerjanje otrok v programe z nižjim izobrazbenim standardom.« (Prav tam, str. 35) Kljub visokemu deležu učencev Romov, ki obiskujejo OŠ Milke Šobar Nataše, tam nimajo zaposlenega romskega pomočnika.

V OŠ Komandanta Staneta Dragatuš, OŠ Vinica in OŠ Stari trg ob Kolpi so deleži romskih otrok minimalni, saj se ne nahajajo v bližini romskega naselja (Redupre projekt, 2011, str. 14).

V Občini Semič so učenci Romi vključeni v Osnovno šolo Belokranjskega odreda Semič, kjer imajo tudi zaposleno romsko pomočnico. Šolo obiskujejo tudi otroci Romov iz romskega naselja Sovinek. »Legalizirano romsko naselje Sovinek, ki je leta 2007 dobilo vodovod, izmed vseh belokranjskih romskih naselij sodi po stopnji urejenosti in delikventnosti med najbolj kritične.« (Prav tam, str. 12) Otroci tu živijo v skromnih bivališčih, ki so notranje kakovostno pomembno slabše urejena kot v drugih romskih naseljih v Beli krajini. V šolo prihajajo otroci, ki jim doma skoraj ali le z veliko

težavo zagotavljajo osnovne higienske razmere, zato jim v osnovni šoli zagotavljajo možnost umivanja in pranje oblačil (prav tam, str. 15). Otrokom Romom je v šoli zagotovljena dodatna skupinska pomoč, prevoz v in iz ustanove, brezplačni učbeniki in delovni zvezki ter subvencionirana šolska prehrana (prav tam).

V *Analizi položaja romskih otrok v Beli krajini* (prav tam, str. 16) je deloma povzeto *Poročilo o reševanju romske tematike v občini Semič* (2011), v katerem je opozorjeno, da otroci Romi pogosto izostajajo iz šole. Predpostavljajo, da je tako zaradi preseljevanja in drugih posebnosti v načinu življenja tamkajšnjih Romov. V poročilu tudi piše, da so ti otroci v šoli manj uspešni, napredujejo počasneje, imajo težave s pozornostjo in koncentracijo. Razloge za šolsko neuspešnost vidijo pripravljavci poročila v slabem poznavanju slovenskega jezika in nestimulativnem družinskem okolju (prav tam). V poročilu navajajo tudi mnenja strokovnih delavcev, da otrokom nenehno nudijo individualna pomoč in prisotnost drugega učitelja (prav tam). Opozarjajo pa, da veliko otrok Romov še vedno ni vključenih v vzgojno-izobraževalni sistem in da redki uspešno končajo osnovno šolo in nadaljujejo šolanje po izobraževalni vertikali (prav tam, str. 17). Tancer (2003, str. 74) pa je že pred skoraj petnajstimi leti opozarjal, da Romom nedokončane šolske obveznosti predstavljajo dodatno oviro pri iskanju zaposlitve in vključevanju v delovni proces.

Otroci Romov iz naselij občine Metlika obiskujejo Osnovno šolo Metlika ter Osnovno šolo Podzemelj. Obe šoli imata zaposleno romsko pomočnico (Redupre projekt, 2011, str. 9). Na Osnovni šoli Metlika so otroci v oddelke integrirani. Za redno obiskovanje pouka, upoštevanje hišnega reda in higieno skrbita romska pomočnica in delavka, ki je v šoli zaposlena preko javnih del (Publikacija OŠ Metlika, 2016/2017, str. 13). V poročilu *Analiza položaja romskih otrok v Beli krajini* piše, da tu strokovni delavci »opažajo velik napredek na področju vzgoje in izobraževanja romskih otrok. Vključenost otrok v program osnovne šole je zadovoljiva.« (Prav tam, str.16)

4. 2. 1. 1 Poročilo komisarja za človekove pravice

Marca 2017 je Slovenijo obiskal komisar Sveta Evrope za človekove pravice Nils Muižnieks. Pogovarjal se je z državnimi in lokalnimi organi, institucijami za človekove pravice, z mednarodnimi organizacijami, organizacijami civilne družbe ter s

posameznimi osebami. Med drugim je razprava potekala tudi o stanju na področju človekovih pravic romske skupnosti v Sloveniji. Ob zavedanju, da so med regijami v Sloveniji precejšnje razlike, da pa so Romi v Sloveniji pogosto obravnavani stereotipno, se je osredotočil na glavne težave romske skupnosti v jugovzhodni Sloveniji (Poročilo Nilsa Muižnieksa ... 2017, str. 14). Izpostavil je bivalne razmere Romov, prezgodnje nosečnosti deklet in prisilne poroke, s katerimi se srečujejo v tem okolju, opozoril pa je tudi na problematiko na področju izobraževanja Romov (prav tam). Komisar je obiskal dve romski naselji na Dolenjskem (Krško in Dobruška vas v Škocjanu). V Krškem se je seznanil s problematiko predšolske vzgoje otrok Romov v Romskem izobraževalnem inkubatorju Kerinov grm (prav tam, str. 4).

Komisar je poudaril, da si Slovenija z zakonskimi rešitvami prizadeva za znatno izboljšanje položaja Romov na formalni ravni. Za izboljšanje stanja si prizadeva tudi s politikami in s projekti na področju izobraževanja in zaposlovanja Romov (prav tam, str. 14). Izpostavil je, da živi v Sloveniji velika večina Romov v naseljih, ki so izolirana od večinskega prebivalstva. Mnoga naselja so zgrajena ilegalno oziroma nezakonito na občinskih ali zasebnih zemljiščih. To po njegovem mnenju kaže na pomanjkanje socialne varnosti, saj se tu Romi srečujejo z grožnjami za izselitev s strani večinskega prebivalstva ali lastnikov zemlje, kjer imajo Romi postavljena prebivališča (prav tam, str. 16). Nadalje je omenil, da je v nekaterih naseljih pomanjkanje dostopa do osnovnih javnih storitev, kot so pitna voda, sanitarije in električna (prav tam, str. 17).

Ključnega pomena za boj proti marginalizaciji in revščini Romov je po komisarjevi oceni izboljšanje dejanskih pogojev za dostop do izobrazbe, saj je še vedno visok odstotek Romov, ki nimajo končane osnovne šole. Opozoril je, da v Sloveniji primanjkuje romskih pomočnikov, ki bi lahko zagotavljali celostno podporo družinam, jim pomagali pri urejanju dokumentov ali ostalih družinskih zadevah in posredovali v družinah na način, da bi romski otroci redno obiskovali pouk in bili prisotni v šoli (prav tam, str. 19–20). Izpostavil je, da je v Sloveniji prevelik odstotek otrok Romov, ki so v šolah s prilagojenim programom (leta 2015/16 je bil delež romskih otrok 10 % v primerjavi z deležem 1,5 % drugih otrok) (prav tam, str. 20). Romske otroke je potrebno spremljati na vseh stopnjah izobraževanja in ugotoviti, ali njihova prekomerna prisotnost v razredih s prilagojenim programom ni le oblika diskriminacije (prav tam, str. 22–23).

Muižnieks (2017) je v priporočilih za Slovenijo zapisal, da je potrebno oblikovati jasno strategijo za obravnavo Romov, ki so kakorkoli prikrajšani. Naprej je pomembno zbiranje podatkov o težavah in potrebah na način, ki spoštuje zaupnost osebnih podatkov in pomaga prepoznati rešitve. Predlagal je tudi, da se izboljša sodelovanje med vlado in občinami za reševanje nezakonitega položaja romskih naselij ter zagotavljanja osnovnih življenjskih potreb. Na področju prezgodnjih porok pa priporoča, da se z zakonodajo določi minimalna starost za poroko (18 let oziroma 16 let in več s pooblastilom sodnika) ter izvajanje preventivnih strategij, kot so posledice zgodnje poroke, spolna vzgoja v šolah ipd.

Na področju izobraževanja ocenjuje predstavljene »inkubatorje« kot prvi korak in kakovostni ukrep za olajšanje dostopa romskih otrok do predšolskega izobraževanja, vendar pa ob tem izpostavlja, da je nujno odpraviti segregacijo romskih otrok. Primernejše je vključevanje romskih otrok v večinske vrtce, zagotavljanje brezplačnega prevoza do teh institucij in zaposlovanje romskih pomočnikov. Otrokom Romov je torej potrebno zagotavljati podporo na vseh stopnjah izobraževanja (prav tam, str. 21–23).

5 Romski pomočnik v vzgoji in izobraževanju

5.1 Romski pomočnik v vzgojno-izobraževalnem sistemu

Romski pomočnik je v slovenski šolski prostor vključen od leta 2008. »Njegova vključenost na izvedbeni ravni je projektno naravnana, kar pomeni, da zaposlitev romskega pomočnika še ni sistemsko urejena in je odvisna od razpisanih projektov v okviru Evropskega socialnega sklada in Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport. Zaposlitvena praksa zadnjih let pozna tudi zaposlitev romskega pomočnika preko javnih del.« (Ploj 2016, str. 20)

Strategija (2004) je predstavljala podlago za urejanje statusa romskega pomočnika, v njej pa so zapisali, da je potrebno pripraviti »program uvajanja romskih pomočnikov v vrtce in v osnovno šolo« (prav tam, str. 31), pri čemer so se avtorji zavedali, da uvajanje romskih pomočnikov v vzgojno-izobraževalne ustanove zahteva prilagoditev pravnega okvira, uvajanje programa izobraževanja zanje in zagotovitev finančnih sredstev za zaposlovanje romskih pomočnikov (prav tam).

V dokumentu je med drugim zapisano, da je delo romskega pomočnika »zelo fleksibilno, prilagajati se bo moralo konkretnemu programu dela in potrebam, ki jih bosta razvila posamezen vrtec oziroma šola« (prav tam, str. 31). Romski pomočnik naj bi, kot piše v dokumentu, predstavljal vez med institucijo in romsko skupnostjo. Njegova naloga naj bi bila pomoč vzgojitelju/učitelju pri izvedbi programa, spodbujanje vključevanja staršev v dejavnosti in odpravljanje strahu pred institucijo. Svoje delo bi romski pomočnik opravljal »na nivoju oddelka, šole (ali vrtca) ter romske skupnosti« (prav tam, str. 34).

Med naloge, ki jih mora opravljati romski pomočnik, vključuje dokument tudi »povezovanje aktivnosti na šoli z življenjem v romski skupnosti, skrb za vsakodnevno prisotnost romske kulture in jezika v šoli, skrb za vključevanje otrok v različne dejavnosti, ki potekajo na šoli, nudenje učne pomoči učencem z učnimi težavami, vzpostavljanje odnosa med starši in vodstvom šole, skrb za to, da starši prejmejo pisne informacije s strani šole, analizo potreb glede izobraževanja romske skupnosti,

zbiranje informacij o možnostih zaposlovanja in izobraževanja Romov ter sodelovanje z romskimi in neromskimi organizacijami« (prav tam).

V dokumentu je tudi zapisano, da je ustrezno usposobljen romski pomočnik tista oseba, ki »pozna obe kulturi, vzorce mišljenja in navad in vzpostavlja zaupanje romskih staršev do institucije« (prav tam, str. 24). Pripravljalci dokumenta ugotavljajo, da romski pomočniki v vrtce in šole niso vstopali ustrezno usposobljeni, ob tem pogosto niso razumeli romskega jezika, delo pa so opravljali prek javnih del. Strokovne izkušnje so pridobivali na delovnem mestu, pri tem so jim pomagali drugi strokovni delavci, ali pa so se vključevali v projekte, ki so bili namenjeni uspešnemu vključevanju romskih otrok v vzgojo in izobraževanje (Bešter idr. 2016, str. 6–7).

Leta 2007 je Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje sprejel poklicna standarda romski pomočnik in romski koordinator (Kunčič Krapež in Marentič 2013, str. 33–34). Delo romskega pomočnika je opredelil nekoliko drugače kot delo romskega koordinatorja. »Romski pomočnik/romska pomočnica opravlja svoje delo (tj. pomoč romskim otrokom v šoli in izven nje) na različnih nivojih – v vrtcu, OŠ in v okviru romske skupnosti. Romski koordinator/romska koordinatorica pa ima vlogo povezovalca institucij in posameznikov (odraslih Romov) tako na področju izobraževanja kot na področju zaposlovanja in drugih interesnih sfer.« (Kunčič Krapež in Marentič 2013, str. 34) S tem so bile zapisane prve normativne podlage za sistemsko umeščanje pomočnika v vzgojno-izobraževalni sistem.

Še danes v sistemu vzgoje in izobraževanja ni sistematizirano mesto romskega pomočnika (Bešter idr. 2016, str. 7). V vrtce in šole so vključeni projektno. »Projekti, namenjeni uspešnemu vključevanju Romov in izboljšanju modelov vzgoje, izobraževanja in usposabljanja, ki se financirajo iz Evropskih skladov, potekajo v vseh državah, ki so članice Dekade za vključevanje Romov, saj Evropska unija izpostavlja izobraževanje Romov kot najbolj pomembno in učinkovito pot iz socialne izključenosti.« (Klopčič in Munda Hirnök 2013, str. 20)

Leto dni po sprejetju poklicnega standarda romskega pomočnika je bil na podlagi Strategije (2004) objavljen prvi javni razpis za sofinanciranje profesionalnega usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju, »ki ga je razpisalo takratno Ministrstvo za šolstvo in šport kot posrednik sredstev iz Evropskih socialnih skladov« (Bohte in Žagar 2011, str. 16). S programi profesionalnega usposabljanja

so želeli »razviti mehanizme, ki bi pripomogli k učinkovitejšemu vključevanju Romov v vrtce in osnovno šolo, ter pripomoči k poznavanju romske kulture, zgodovine in identitete« (Barle Lakota in Gajgar 2012, str. 10).

Na razpisu izbrani projekt »*Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje*« (v nadaljevanju UVRVI) je kot cilj delovanja izpostavil uvedbo usposobljenih romskih pomočnikov v sistem vzgoje in izobraževanja. Omogočil je vzpostavljanje šolskih projektnih timov, ki so poleg strokovnih in vodilnih delavcev vključevali romske pomočnike (prav tam). Projekt je potekal v letih 2008 do 2010, vodili so ga Zavod za izobraževanje in kulturo Črnomelj (ZIK), Pedagoški inštitut (PI) in Strokovni izobraževalni center Ivana Bertona (SIC IB). Pripravili in izvajali so programe profesionalnega usposabljanja strokovnih in vodstvenih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih v Sloveniji, ki so bili namenjeni delu z romskimi otroki in odraslimi. Med njimi tudi program »*Usposabljanje romskih pomočnikov*«, ki je zagotavljal pridobitev nacionalne poklicne kvalifikacije (Bohte in Žagar 2011, str. 16). Program so izvedli v Prekmurju, na Dolenjskem in v Beli krajini, obsegal je 56 pedagoških ur, trajal pa je teden dni (prav tam). Vanj je bilo vključenih šestindvajset romskih pomočnikov, osemnajst ga je uspešno zaključilo in si pridobilo certifikat nacionalne poklicne kvalifikacije (prav tam, str. 105).

Pripravljalci programa so odgovorili tudi na vprašanje, ali mora romski pomočnik pripadati romski skupnosti, saj naj bi le tako razumel njene posebnosti in težave, s katerimi se srečujejo Romi, zastavljalo se je vprašanje o zahtevi po znanju romskega jezika.

Menili so, da »je gotovo najvažnejše, da ima romski pomočnik dovolj posluha in razumevanja za težave romskih učencev in da pozna komunikacijske vzorce in odnose znotraj romske skupnosti, ne glede na to, ali sam izhaja iz romskega okolja, mešanih zakonov ali pa prihaja iz vrst večinske populacije« (Klopčič 2011, str. 108) .

Februarja 2009 je minister za šolstvo in šport »imenoval delovno skupino za pregled in dopolnitev Strategije o uspešnejšem vključevanju učencev Romov v sistem vzgoje in izobraževanja« (Dopolnilo ... 2011, str. 2). V dokumentu (prav tam, str. 15), so skušali ponovno spregovoriti o nalogah, ki jih opravlja romski pomočnik v vrtcu in šoli. Zapisali so, da je v vlogi pomočnika učitelja, ki nudi učno pomoč učencem Romom,

da je tudi predstavnik romske skupnosti in vzpostavlja vez med romsko skupnostjo in šolo (prav tam).

V dokumentu je vzpostavljena tudi jasna zahteva, da si morajo »vsi romski pomočniki pridobiti poklicno kvalifikacijo« (prav tam, str. 16). Imeti bi morali tudi »srednjo oziroma srednjo strokovno izobrazbo in pedagoško-andragoško izobrazbo« in obvladati romski jezik (Barle Lakota in Gajgar 2012, str. 11). Izpostavljena je tudi zahteva po zagotovitvi ustrezne stopnje izobrazbe romskega pomočnika ter standardizaciji in sistematizaciji poklicnega profila romski pomočnik. Jasno je tudi zapisano, da je potrebno odpraviti dvojno poimenovanje in uveljaviti samo poimenovanje romski pomočnik. Ta mora živeti v romski skupnosti ali v družini, v kateri je eden od partnerjev Rom (prav tam).

V letu 2010 so izpeljali drugi projekt vključevanja romskih pomočnikov v šolski sistem »*Dvig socialnega in kulturnega kapitala v okoljih, kjer živijo predstavniki romske skupnosti*«, ki ga je financiral Evropski socialni sklad. Vodil ga je Inštitut za narodnostna vprašanja in je trajal do leta 2013, združeval je več konzorcijskih partnerjev (Pedagoški inštitut, Geodetski inštitut Slovenije, Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto), sodelovali so tudi Center za socialno delo Trebnje, Osnovna šola Leskovec pri Krškem – Enota Vrtec ter Romski akademski klub (Baranja idr. 2010, str. 18). Namen in temeljni cilj projekta sta bila ustvarjanje pogojev za preseganje družbene izključenosti Romov z dvigom socialnega in kulturnega kapitala v okolju, kjer le-ti bivajo (Dvig socialnega ..., b. l.). V projektu so nadgradili obstoječe programe strokovnega usposabljanja in aktivnosti na področju predšolske vzgoje, individualizacije in diferenciacije v osnovni šoli (Ploj 2016, str. 23), ki so nastali v okviru že omenjenih projektov, za katere je evalvacija pokazala, da so ustrezni in imajo pozitivne učinke na izobraževanje romskih pomočnikov, na poučevanje in znanje romskega jezika in da vplivajo na ohranjanje kulturne dediščine (Baranja idr. 2010, str. 10).

Nadgradili so tudi program »*Romski pomočnik*« (prav tam) in nadaljevali z njegovim izvajanjem, saj so želeli zaposlitev »omogočiti tistim delujočim romskim pomočnikom, ki imajo peto stopnjo izobrazbe in si želijo še dodatno izobraževati. To pomeni, da bi se morali vpisati na enega izmed univerzitetnih programov.« (Prav tam)

V okviru obravnavanega projekta so vzpostavili romski izobraževalni inkubator, to je »celovit program z najrazličnejšimi oblikami dela z romskimi otroki, mladino in njihovimi starši v njihovih okoljih, tj. v romskih naseljih« (Barle Lakota in Gajgar 2012, str. 11). »Ob koncu leta 2011 je bilo v projekt vključenih trideset vrtcev in šol; skoraj sedemsto romskih predšolskih otrok, učencev in dijakov je bilo vključenih v učno pomoč, druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela ter predšolske in obšolske dejavnosti; učno pomoč je izvajalo 35 izvajalcev; izvedenih je bilo 35 predšolskih, obšolskih in drugih aktivnosti; izvedenih je bilo sedem različnih oblik profesionalnega usposabljanja, v katere se je vključilo prek 150 strokovnih delavcev.« (Prav tam)

Od septembra leta 2011 do leta 2014 je potekal tudi projekt »*Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II*« (v nadaljevanju UVRVI II; Brezovar in Gašperšič 2012, str. 16). Nosilec projekta je bila Ljudska univerza v Kočevju ter konzorcijski partnerji RIC Novo mesto, Zveza Romov Slovenije in Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani. Zveza Romov Slovenije je imela v projektu ključno vlogo, saj je poleg organizacije in izvedbe programa izvajala izobraževanje za romske pomočnike na področju romoloških tem, prek katerih so predstavili romski jezik, pravopis romskega jezika in tudi kulturo Romov (Horvat - Muc 2012, str. 97).

S projektom UVRVI II so želeli zvišati izobrazbeno raven romskih pomočnikov in zagotoviti pogoje za sistemsko reševanje položaja romskega pomočnika v nacionalnih okvirih (Barle Lakota in Gajgar 2012, str. 11). Ob tem so pripravljavci na osnovi izsledkov projekta predlagali, da šole oblikujejo načrt vključevanja in načrt dela romskega pomočnika, ki ga morajo vključevati v življenje in delo šole (prav tam). Skušali so doseči cilj, »da se bodo pripadniki romske skupnosti zavedali pomena izobraževanja, predvsem v najzgodnejšem obdobju in kasneje v luči dviga socialnega, človeškega in kulturnega kapitala, zmanjševanja družbene obrobnosti, izključenosti in ogroženosti ter da se bo tako na njihovi strani kot na strani večinskega prebivalstva vzpostavilo medsebojno zaupanje in se bo premagalo predsodke na obeh straneh.« (Prav tam)

V okviru projekta UVRVI II je potekala tudi evalvacija dela romskih pomočnikov. Ugotavljali so, katere naloge opravljajo romski pomočniki, ki so bili vključeni v projekt. Izsledki evalvacije kažejo, da so romski pomočniki, ki so bili vključeni v projekt, v šolah/vrtcih komunicirali v slovenskem in romskem jeziku/dialektu, da so neposredno sodelovali pri pouku, pri tem pa so se dogovarjali s strokovnimi delavci šole, da so

pomagali učencem pri odpravljanju jezikovnih težav. Ugotavljali so, kakšne so potrebe otrok, ki zadevajo njihovo vključevanje v okolje, pri tem pa so jim nudili pomoč, skrbeli za vključevanje romskih učencev v pouk, spodbujali otroke k aktivnemu vključevanju v različne delavnice, spodbujali so njihovo sodelovanje na prireditvah, igrah in drugih dejavnostih šole. Pomagali pa so tudi staršem oz. skrbnikom pri komunikaciji s strokovnimi delavci šole ali vrtca, spodbujali so romske starše oz. skrbnike k sodelovanju s šolo/z vrtcem, motivirali otroke in starše oz. skrbnike za redno prihajanje otrok v vrtec/šolo in predstavljali pomen vzgoje in izobraževanja za nadaljnje življenje in pridobitev poklica njihovih otrok (Rupnik 2012, str. 81).

Izsledki evalvacije opozarjajo, da je učinkovito delovanje romskih pomočnikov v vrtcih in šolah ter romskih naseljih ena od pomembnih dejavnosti za uspešno vključevanje v vrtece in šole (prav tam, str. 88).

Pri evalvaciji so bili raziskovalci pozorni na znanje in strokovnost romskih pomočnikov, njihov odnos do dela, na kakovost in natančnost, obseg in učinkovitost njihovega dela, pa tudi na njihovo inovativnost ter odnos z učenci in starši romskih otrok (prav tam). Izsledki evalvacije kažejo, da so romski pomočniki in njihovi mentorji mnenja, da so romski pomočniki pri delu motivirani, da na učence vplivajo pozitivno in to tako glede večje vključenosti romskih otrok v šolo kot glede učne uspešnosti učencev, imajo tudi pozitiven vpliv na sodelovanje s starši ipd. Presojajo, da so strpni, prizadevni in osebno angažirani, da so nepogrešljivi pri pouku v prvi triadi in pri obiskih staršev v naseljih. Ob vsem pa poudarijo, da bi lahko bili še dodatno strokovno usposobljeni, kar bi povečevalo inovativnost pri njihovem delu (prav tam).

V okviru projekta UVRVI II je nastal »Zbornik – Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II«, kjer so med drugim pripravljavci zapisali primer didaktičnega pripomočka, ki ga lahko uporabljajo romski pomočniki pri poučevanju slovenščine v prvem in drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju (Novak 2012, str. 94). Didaktični pripomočki so namenjeni poučevanju specifičnih skupin učencev in posameznikov, ki prihajajo iz različnih jezikovnih okolij in imajo učne težave tudi zaradi nerazumevanja slovenskega jezika (prav tam). Didaktično igro »Češnja« uporabljajo romski pomočniki za spoznavanje slovenskega jezika kot učnega jezika in za širitev besednega zaklada otrok. Novak (prav tam, str. 94) poudarja, da ta učni pripomoček, igra, omogoča povezovanje med predmeti, razvija komunikacijo in širi

kognitivna znanja na področju jezika. Razvija tudi sodelovalno učenje med vrstniki (prav tam) .

Romski pomočniki lahko uporabljajo pri svojem delu tudi »*Učni pripomoček romskega jezika, zgodovine in kulture – pomoč romskim pomočnikom pri delu z romskimi otroki*« (Horvat - Muc idr. 2012, str. 96). Prek njega lahko romski pomočniki usvojijo in učencem predstavijo življenje Romov skozi zgodovino, kulturo, jezik in literaturo (prav tam, str. 7).

Na koncu kronološke predstavitve projektov, s katerimi so želeli uspešno vključiti romske učence v vzgojo in izobraževanje, predstavljamo še dva projekta: prvi je projekt »*Skupaj do znanja – Uresničevanje ciljev Strategije vzgoje in izobraževanja Romov v RS*«, ki je bil izveden v letih 2014 in 2015. Nosilec projekta je bil Center šolskih in obšolskih dejavnosti. Projekt je bil namenjen »razvijanju in nadgradnji inovativnih in alternativnih oblik vzgojno-izobraževalnega dela za uspešnejše vključevanje otrok in učencev Romov v sistem vzgoje in izobraževanja« (Skupaj do znanja, b. l.). Namen projekta je bil v »povezovanju aktivnosti v preteklih projektih s področja vzgoje in izobraževanja Romov (romski pomočniki in romski izobraževalni inkubatorji) v smiselno celoto ter skozi vzpostavitev nove projektne aktivnosti obšolskih dejavnosti« (prav tam).

Projektne aktivnosti so potekale v okoljih, kjer živijo Romi, saj je bil dolgoročni cilj projekta, da bi se »otroci Romi pogosteje vključevali v različne oblike predšolskih programov, da bodo bolj uspešni v vzgojno-izobraževalnem sistemu ter da bodo manj opuščali izobraževanje, obenem pa želimo zmanjšati predsodke med strokovnimi delavci, ki se z otroki Romi srečujejo v sistemu vzgoje in izobraževanja« (prav tam).

V projektu je sodelovalo 22 romskih pomočnikov, ki so bili ob delu na šolah in v vrtcih vključeni v »izvajanje programov dela romskih izobraževalnih inkubatorjev ter izvajanje obšolskih dejavnosti« (prav tam). V tem se omenjeni projekt razlikuje od drugih predstavljenih projektov, ki so bili usmerjeni predvsem v usposabljanje in izobraževanje romskih pomočnikov za delo v vrtcu in šoli.

Od leta 2016 poteka v Sloveniji projekt »*Skupaj za znanje – izvajanje aktivnosti podpornih mehanizmov pridobivanja znanja za pripadnike romske skupnosti*«. Izvaja ga Center šolskih in obšolskih dejavnosti. Trajal bo do leta 2021. V projekt je

vključenih 26 romskih pomočnikov, med katerimi je večina zaključila srednje strokovno izobraževanje in ga v okviru projekta nadaljuje na univerzitetni stopnji (Skupaj za znanje, b. l.).

Glavni cilj projekta je »zagotoviti pomoč romskim otrokom in njihovim staršem pri vključevanju v sistem vzgoje in izobraževanja in pri pridobivanju novih znanj tudi izven šolskih prostorov« (prav tam). Projekt dosega cilje z vzpostavitvijo štirih osnovnih mehanizmov (romski pomočnik, obšolske dejavnosti, večnamenski centri in aktivnosti za predšolske otroke), ki se med seboj vsebinsko dopolnjujejo. Projekt nadgrajuje projekt »*Skupaj do znanja – Uresničevanje ciljev Strategije vzgoje in izobraževanja Romov v RS*«, z vzpostavitvijo novih mehanizmov na področjih predšolske vzgoje, z vključevanjem romskih staršev v vzgojno-izobraževalne aktivnosti, s povezovanjem vzgojno-izobraževalnih aktivnosti z aktivnostmi na drugih področjih (sociala, zaposlovanje, zdravje, kultura). Tako projekt nadgrajuje tudi romske izobraževalne inkubatorje v večnamenske centre (prav tam). Vloga romskih pomočnikov (p)ostaja pri tem večplastna: »pomaga otrokom pri premagovanju čustvenih in jezikovnih ovir, vzpostavlja in vzdržuje stik s starši ter jim pomaga pri komuniciranju s strokovnimi delavci, sodeluje s strokovnimi delavci pri izvedbi aktivnosti, ki so namenjene boljši integraciji romskih otrok ter oblikuje in izvaja ukrepe za učenčevo večjo uspešnost. Poleg dela v šoli sodeluje in samostojno izvaja aktivnosti za predšolske otroke in otroke Rome v naselju. V naseljih izvaja dodatne obšolske dejavnosti v večnamenskih centrih, se posvetuje z izvajalci projektnih aktivnosti ter se stalno izobražuje na pedagoškem področju. Sproti pa promovira pomen vzgoje in izobraževanja v romski skupnosti.« (Prav tam)

Predstavljeni projekti so omogočili vključevanje romskih pomočnikov v vrtce in obvezno šolo v Sloveniji, saj so omogočili in pripravili strokovno usposabljanje romskih pomočnikov, ki vodi v poklicno kvalifikacijo.

6 Sklep teoretičnega dela

Romi so marginalizirana družbena skupina, ki poleg marginalizacije in diskriminacije na področjih vzgoje in izobraževanja, zdravstva, sociale in zaposlovanja doživlja socialno izključenost in revščino (Bačlija 2012, str. 101). Horvat - Muc (2012, str. 99) opozarja, da je ena največjih potreb romske skupnosti intencionalna vzgoja in izobraževanje Romov, ki ju zagotavlja država. Organizirana naj bi bila tako, da bi v ustanovah vzgoje in izobraževanja zagotavljali vključevanje otrok s hkratnim ohranjanjem njihove kulture in identitete (prav tam).

Položaj romske skupnosti v Sloveniji ureja 65. člen Ustave RS (Uradni list RS, št. 75/16), »ki govori o položaju in posebnih pravicah romske skupnosti, hkrati pa vsebuje pooblastilo zakonodajalcu, da se romski skupnosti v Sloveniji kot posebni etnični skupnosti z zakonom poleg splošnih pravic, ki pripadajo vsakomur, zagotovi tudi posebne pravice. Gre za zagotovitev posebnega (dodatnega) varstva, ki je v teoriji znano kot t. i. pozitivna diskriminacija ali pozitivno varstvo in pomeni, da pri urejanju posebnega položaja in posebnih pravic romske skupnosti zakonodajalec ni omejen z načelom enakosti.« (Bačlija 2012, str. 102) Skladno z Ustavo RS (2016) je položaj skupnosti natančneje urejen z Zakonom o romski skupnosti v Republiki Sloveniji – ZromS-1 (Uradni list RS, št. 33/2007), s katerim država zagotavlja uresničevanje posebnih pravic Romov na vseh področjih, tudi na področju izobraževanja. Na področju vzgoje in izobraževanja velja za učence romske skupnosti splošna zakonodaja, ki smo jo v nalogi obravnavali in ugotovili, da formalno določa oblikovanje in financiranje standardov in normativov izobraževanja za to populacijo otrok ter za financiranje njihovih učbenikov, učnih gradiv in učil (Uradni list RS, št. 49/16, str. 35; Uradni list RS, št. 36/10, str. 5 in Uradni list RS, št. 63/13, str. 3).

Smernice politike vključevanja Romov v vrtce in šole ter zagotavljanje možnosti za njihovo večjo učno uspešnost so oblikovane v dveh strateških dokumentih: Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v RS (2004) in Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v RS (Dopolnilo k Strategiji) (2011). V obeh dokumentih so oblikovani predlogi za uvajanje romskega pomočnika v sistem vzgoje in izobraževanja (Brezovar 2012, str. 117). Strategija iz leta 2004 je predstavljala podlago, na kateri

temeljijo projekti (*Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje* (Bohte in Žagar 2011), *Dvig socialnega in kulturnega kapitala v okoljih, kjer živijo pripadniki romske skupnosti* (Baranja idr. 2010), *Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II* (Brezovar in Gašperšič 2012), *Skupaj do znanja – Uresničevanje ciljev Strategije vzgoje in izobraževanja Romov v RS* (Skupaj do znanja, b. l.) in *Skupaj za znanje – izvajanje aktivnosti podpornih mehanizmov pridobivanja znanja za pripadnike romske skupnosti* (Skupaj za znanje, b. l.), ki so si prizadevali in si še vedno prizadevajo, da bi se v sistemu vzgoje in izobraževanja sistemiziralo delovno mesto romskega pomočnika, saj spremljava in izsledki raziskave o delovanju romskih pomočnikov v Sloveniji opozarjajo (Bačlija 2012, str. 106), da opravljajo različne naloge in pomembno prispevajo k vzgoji in izobraževanju ter vključevanju romskih učencev (prav tam, str. 111).

Tudi komisar Sveta Evrope za človekove pravice Nils Muižnieks (Poročilo Nilsa Muižnieksa ... 2017, str. 14) je ob tem, ko je poudaril, da si Slovenija prizadeva za izboljšanje stanja na področju izobraževanja Romov, kar se kaže z zakonskimi rešitvami na formalni ravni in z zgoraj zapisanimi projekti, ocenil, da v šolah v Sloveniji primanjkuje romskih pomočnikov. Zapisal je, da bi bilo ob vključevanju romskih otrok v javne, nesegregirane vrtce, in zagotavljanju brezplačnega prevoza do njih za romske otroke nujno zaposliti v ustanovah vzgoje in izobraževanja tudi romske pomočnike (prav tam, str. 22).

Ob proučitvi zakonodajne ureditve romskega pomočnika kot poklica in njegove umeščenosti v šolski sistem lahko delimo mnenje s komisarjem, da vloga romskega pomočnika pomembno vpliva na vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje. Samo delo romskega pomočnika pa zahteva spoprijem s širokim spektrom nalog, tako na šoli/vrtcu kakor v romski skupnosti.

EMPIRIČNI DEL NALOGE

7 Pogledi romskih pomočnic na kompetence, potrebne za opravljanje nalog na delovnem mestu romskega pomočnika

7. 1 Opredelitev raziskovalnega problema

V empiričnem delu diplomske naloge smo analizirali kompetence, ki so potrebne za opravljanje nalog na delovnem mestu romskega pomočnika oz. pomočnice. Analiza dokumentov je pokazala, da obseg dela romskega pomočnika zahteva spoprijem s širokim spektrom nalog (v oddelku, na šoli in v romski skupnosti).

Z raziskavo smo ugotavljali, kako romske pomočnice razumejo osrednjo vlogo svoje dejavnosti: je romska pomočnica pedagoška delavka, ki nudi učno pomoč; je predstavnica skupnosti, ki predvsem skrbi za povezovanje med šolo in skupnostjo; vzpostavlja obe funkciji kot enakovredni in prednostni nalogi pri svojem delu. Zbrali smo odgovore o tem, v kolikšni meri se romske pomočnice ocenjujejo kot kompetentne/ustrezno strokovno usposobljene za delo z učenci in kakšno je mnenje romskih pomočnic o tem, katere kompetence in znanje potrebujejo za opravljanje svojega dela. Zanimalo nas je, s katerimi problemi se romske pomočnice srečujejo pri svojem delu, za katero dejavnost porabijo največ časa in katere naloge ocenjujejo kot prioritete in najpomembnejše pri delu, ki ga opravljajo. Spraševali smo o tem, ali romske pomočnice pri delu z učenci uporabljajo didaktične pripomočke, in če jih, katere. Ugotavljali smo, ali se problemi, s katerimi se srečujejo romske pomočnice, razlikujejo med šolami, saj jih obiskujejo otroci iz različnih romskih naselij.

7. 2 Raziskovalna vprašanja

S kvalitativno empirično raziskavo smo ugotavljali mnenja in stališča romskih pomočnic, vključenih v raziskavo. Raziskovalni problem smo razčlenili s pomočjo naslednjih raziskovalnih vprašanj:

- RV1 Katere naloge opravljajo romske pomočnice na svojem delovnem mestu in v kolikšnem obsegu?
- RV2 Katere naloge ocenjujejo kot prioritete in zakaj?
- RV3 Kako prepoznajo vlogo, ki jo opravljajo na delovnem mestu (pedagoška delavka, predstavnica skupnosti, preplet obeh vlog)?
- RV4 Katere kompetence in znanje ocenjujejo kot ključne za kakovostno opravljanje svojega dela?
- RV5 V kolikšni meri ocenjujejo svoje znanje in kompetence kot zadostne za opravljanje svojega dela?
- RV6 Katera področja delovanja jim vzamejo največ delovnega časa?
- RV7 Katere didaktične pripomočke uporabljajo pri delu z romskimi otroki?
- RV8 Za katere težave, s katerimi se srečujejo pri delu, ocenjujejo, da so ključne?
- RV9 Katere so po njihovi presoji prednosti in katere so slabosti njihovega delovnega mesta?

7. 3 Opis osnovne raziskovalne metode

Pri kvalitativni empirični pedagoški raziskavi smo uporabili deskriptivno metodo. »Z deskriptivno metodo spoznavamo pedagoško polje na ravni vprašanja, kakšno (in v zvezi s tem tudi kolikšno) je nekaj – ugotavljamo torej stanje pedagoškega polja, kakršno je, ne da bi si ga vzročno pojasnjevali.« (Sagadin 1991, str. 29) Osnovno izkustveno gradivo so besedni opisi ali pripovedi, ki jih zberemo v raziskovalnem procesu. Gradivo je tako obdelano in analizirano na besedni način brez uporabe merskih postopkov (Mesec 1998, str. 26). Cilj ni posploševanje na osnovno množico.

Kot vrsto raziskave smo uporabili "multiplo" študijo primera (študija več primerov), kjer proučujemo več primerov. Najprej smo proučili vsak primer posebej in jih primerjali med seboj. Analizo vsakega nadaljnjega primera smo gradili na spoznanjih prejšnjih primerov (prav tam, str. 384).

7. 3. 1 Proučevana populacija

V raziskavo je vključenih pet romskih pomočnic, ki so zaposlene na petih različnih osnovnih šolah v Beli krajini (OŠ Mirana Jarca Črnomelj, OŠ Loka Črnomelj, OŠ Podzemelj, OŠ Metlika, OŠ Belokranjskega odreda Semič). Na OŠ otroci prihajajo iz različnih naselij in bivalnih razmer.

Tabela 1: Proučevana populacija

Intervjuvanka	Oznaka	Smer izobrazbe	Osnovna šola
Romska pomočnica 1	RP1	Vzgojitelj	OŠ Mirana Jarca Črnomelj
Romska pomočnica 2	RP2	Gozdarski tehnik in vzgojitelj	OŠ Loka Črnomelj
Romska pomočnica 3	RP3	Vzgojitelj predšolske vzgoje	OŠ Podzemelj
Romska pomočnica 4	RP4	Dipl. ekonomist, vzgojitelj, NPK romski koordinator in romski pomočnik	OŠ Metlika
Romska pomočnica 5	RP5	NPK romski pomočnik	OŠ Belokranjskega odreda Semič

7. 3. 2 Opis instrumenta in postopka zbiranja podatkov

Podatke za raziskavo smo zbirali s pomočjo delno strukturiranega intervjuja. Intervju je tehnika zbiranja podatkov s pogovorno komunikacijo, je pogovor med dvema osebama, od katerih ena (spraševalec) sprašuje, postavlja vprašanja, druga (vpraševanec), pa nanje odgovarja. Med intervjujem mora biti spraševalec pozoren na vse odzive vprašane osebe, ne samo na njene verbalne odgovore, temveč tudi na neverbalno komunikacijo, na njeno vedenje med pogovorom, mimiko obraza ipd. Raziskovalec z intervjujem ugotavlja, kaj ljudje mislijo o preučevani temi, spoznava

njihova čustva, misli, namene, ki jih pripisuje posameznik dogodkom in stvarjem (Vogrinc 2008, str. 101).

Že vnaprej smo zapisali vprašanja za delno strukturirani intervju, ki smo ga opravili z romskimi pomočnicami na OŠ v Beli krajini (**Priloga 1**).

7. 3. 3 Opis postopkov obdelave podatkov

"Analiza nestandardiziranega intervjuja poteka po značilnostih kvalitativne analize, začne pa se s transkripcijo oziroma prepisom intervjuja." (Vogrinc 2008, str. 116) Raziskovalec se mora odločiti, ali bo prepisal intervju dobesedno ali pa bo uporabil parafrazirano obliko in tako s svojimi besedami obnovil odgovore vpraševanca (prav tam, str. 116). Izbrali bomo parafrazirano obliko, saj nas v raziskavi ne zanima način izražanja.

Vsak postopek kvalitativne vsebinske analize lahko razdelimo na 6 korakov (Mesec 1998, str. 103) (**Priloga 2**):

1. urejanje gradiva,
2. določitev enot kodiranja,
3. odprto kodiranje,
4. izbor in definiranje relevantnih pojmov in kategorij,
5. odnosno kodiranje,
6. oblikovanje končne teoretične formulacije.

Zapisano smo na koncu združili skupaj z interpretacijo rezultatov v končno poročilo.

7. 4 Rezultati in interpretacija

S pomočjo analize intervjujev smo skušali odgovoriti na zastavljena raziskovalna vprašanja. V nadaljevanju predstavljamo dobljene ugotovitve na podlagi intervjujev in jih interpretiramo.

RV1 Katere naloge opravljajo romske pomočnice na svojem delovnem mestu in v kolikšnem obsegu?

OBLIKOVANJE SKUPNIH KATEGORIJ

Tabela 2: Naloge, ki jih opravljajo romske pomočnice na svojem delovnem mestu - oblikovanje skupnih kategorij

KATEGORIJA	RP1	RP2	RP3	RP4	RP5
Delo z učenci	Učna pomoč med poukom	Učna pomoč med poukom	Učna pomoč	Učna pomoč	Učna pomoč
Sodelovanje s strokovnimi delavci	Učna pomoč po pouku	Učna pomoč po pouku	Spodbujanje	Pomoč učiteljem	Komunikacija s starši
Komunikacija s starši	Motiviranje	Reševanje težav	Pomoč staršem	Pomoč staršem	
	Spodbujanje	Spodbujanje	Obiski v naselju	Spremljanje učencev	
	Reševanje konfliktov	Učenje za življenje	Spremljanje učencev	Delo v večnamenskem centru	
	Obveščanje staršev	Spremljanje učencev	Organiziranje delavnic	Delo s strokovnimi delavci	
		Pomoč staršem	Delo v večnamenskem centru	Organiziranje delavnic	
		Komunikacija s strokovnimi delavci		Urejanje dokumentacije	

Naloge romskega pomočnika so opredeljene v dveh dokumentih: Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v RS (2004) in Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v RS (Dopolnilo k Strategiji) (2011). Strategija zapiše, da naj bi bila naloga romskega pomočnika pomoč vzgojitelju/učitelju pri izvedbi programa, spodbujanje vključevanja staršev v dejavnosti in odpravljanje strahu pred institucijo (Strategija 2004, str. 34). Poleg naštetih nalog dokument govori še o naslednjih nalogah: »povezovanje aktivnosti na šoli z življenjem v romski skupnosti, skrb za vsakodnevno prisotnost romske kulture in jezika v šoli, skrb za vključevanje otrok v različne dejavnosti, ki potekajo na šoli, nudenje učne pomoči učencem z učnimi težavami, vzpostavljanje

odnosa med starši in vodstvom šole, skrb za to, da starši prejmejo pisne informacije s strani šole, analizo potreb glede izobraževanja romske skupnosti, zbiranje informacij o možnostih zaposlovanja in izobraževanja Romov ter sodelovanje z romskimi in neromskimi organizacijami. « (Prav tam)

Romske pomočnice na šoli opravljajo delo z učenci, komunicirajo s starši in sodelujejo s strokovnimi delavci.

Intervjuvanke med nalogami, ki jih opravljajo na šoli, enotno navedejo nudenje učne pomoči romskim učencem. To kategorijo smo označili kot delo z učenci, saj poleg nudenja učne pomoči njihovo delo vključuje tudi spodbujanje učencev k aktivnemu sodelovanju pri pouku, pomoč pri domačih nalogah, motiviranje za obiskovanje pouka, vključevanje v športne in kulturne dejavnosti in reševanje težav, s katerimi se romski učenci srečujejo. Pogosto so to jezikovne težave. Naštete naloge romskih pomočnic sovpadajo z nalogami, ki so navedene v Strategiji. Romska pomočnica (RP2) med drugim omeni, da romske učence uči za življenje tako, da poudarja pomen vzgoje in izobraževanja za nadaljnje življenje in za pridobitev poklica.

Dopolnilo k Strategiji poudari, da romski pomočnik ne nudi samo učne pomoči romskim učencem, ampak je tudi predstavnik romske skupnosti in vzpostavlja vez med romsko skupnostjo in šolo (Dopolnilo ... 2011, str. 15). V tem so si bile enotne tudi romske pomočnice, ki so navedle, da je njihova naloga komunikacija s starši. Pri svojem delu so v stiku z njimi tako, da jim pomagajo pri komuniciranju s strokovnimi delavci in institucijo, jih obveščajo o aktivnostih na šoli in jih spodbujajo k sodelovanju. Torej povezujejo romsko skupnost in šolo. Kot zapiše Alenka Bašelj (2015), vodi pot do dobrega učnega uspeha preko kakovostnega sodelovanja med starši in šolo ter nasprotno, slabo sodelovanje ali nezanimanje staršev za šolanje otroka lahko napoveduje slab učni uspeh in druge učne in vzgojne težave (prim. prav tam, str. 107) Romske pomočnice skrbijo, da je sodelovanje ustrezno, saj romska pomočnica (RP5) navaja, da jo starši pogosto ustavijo in se želijo pogovoriti. Učitelj, ki si prizadeva za intenzivno vključevanje staršev, mora obvladati in imeti nekoliko več znanja in spretnosti na področju medosebnega sodelovanja (Šteh 2008, str. 36). Romske pomočnice se pri svojem delu srečujejo s starši, ki ne delijo v celoti prevladujoče kulture, zato so učitelji postavljeni pred dodatne izzive. Pomembno je, da poznajo romsko kulturo in vrednote staršev ter njihov pogled na izobraževanje.

Strokovno ustrezno je namreč, da znajo prilagoditi način komuniciranja z njimi (prav tam, str. 110).

Romska pomočnica (RP4) opiše, da sodeluje s strokovnimi delavci pri povezovanju s starši in tudi pri navezovanju stikov z učenci v sodelovanju z mentorjem in s svetovalno službo. Udeležuje se kolegijev, projektnih sestankov in konferenc. Romska pomočnica (RP5) se počuti kot članica strokovnega tima, saj je na spletni strani *Skupaj do znanja* zapisala: »Imam zelo dober tim, ki me spodbuja in mi daje upanje za naprej pri mojem delu.« (Skupaj do znanja, b. l.)

Pomočnice pomagajo učencem pri pouku in v podaljšanem bivanju. Izvajanje učne pomoči učencem Romom lahko poteka tudi izven šole, tako na domu kakor v romskem naselju, v za to namenjenem prostoru. V okviru projekta UVRVI I, o katerem smo pisali v teoretičnem delu naloge, so v romskih naseljih vzpostavili romske izobraževalne inkubatorje in kasneje večnamenske centre (Skupaj za znanje, b. l.). Romski pomočnici (RP3 in RP4) delujeta v takem večnamenskem centru v naselju Boriha. Tam izvajata dodatne aktivnosti v okviru projektnih aktivnosti večnamenskega centra in obšolskih dejavnosti, nudita učno pomoč na domu, organizirata in vodita delavnice v naselju ter urejata projektno dokumentacijo. Ob že naštetih nalogah imata dodatne zadalžitve z obiski v naselju, z urejanjem dokumentacije, z organiziranjem delavnic.

- RV2 Katere naloge ocenjujejo kot prioritete in zakaj?

OBLIKOVANJE SKUPNIH KATEGORIJ

Tabela 3: Ocena intervjuvanih o prioritetni nalogi – oblikovanje skupnih kategorij

KATEGORIJA	RP1	RP2	RP3	RP4	RP5
Motivacija učencev	Neredno obiskovanje pouka	Poslušanje	Problem znanja slovenščine	Utrjevanje snovi	Učna pomoč
Podpora		Pohvala	Socializacija	Pisanje domače naloge	
Učna pomoč	Učne težave	Razumevanje	Učne težave	Razumevanje	
	Napredovanje v naslednji razred				

Z delom romskih pomočnikov na šoli želimo pozitivno vplivati na vključenost romskih učencev v vzgojno-izobraževalni proces, vplivati na izboljšanje učnih dosežkov, zmanjšati osip v šoli in povečati motivacijo romskih učencev za vzgojo in izobraževanje (Ploj 2016, str. 37). Tudi romske pomočnice iz Bele krajine, vključene v raziskavo, menijo, da sodita med njihovi prioritetni delovni nalogi nudenje učne pomoči in spodbujanje motivacije učencev za učenje. Razlogi za šolsko neuspešnost učencev Romov so med drugimi predvsem neznanje slovenskega jezika, kasnejše vstopanje otrok v šolo, neredno obiskovanje pouka, nezadostna vključenost v predšolsko vzgojo, nizka izobrazbena pričakovanja staršev, razlike med večinsko in manjšinsko družbo (Vonta 2006, str. 4). Mnenja romskih pomočnic temu pritrdijo. Romska pomočnica (RP1) razloži, da starši Romi ne vzpodbujajo svojih otrok k rednemu obiskovanju obveznega izobraževanja. Posledično imajo otroci v šoli težave. Romska pomočnica (RP3) se srečuje s problemi, kot so neznanje slovenskega jezika, težave pri pisanju in barvanju. Pove, da so otroci, ki so vključeni v vrtec pred vstopom v šolo, v šoli uspešnejši. Dve pomočnici (RP2 in RP4) opozarjata na potrebo romskega otroka po podpori. Romska pomočnica (RP2) opaza, da je primerno vzgojno sredstvo pohvala otroka. Otrok potrebuje tudi osebo, ki jih zaupa, kar je najpogosteje romski pomočnik.

- RV3 Kako prepoznajo vlogo, ki jo opravljajo na delovnem mestu (pedagoška delavka, predstavnica skupnosti, preplet obeh vlog)?

OBLIKOVANJE SKUPNIH KATEGORIJ

Tabela 4: Vloga, ki jo prepoznajo romske pomočnice na delovnem mestu

KATEGORIJA	RP1	RP2	RP3	RP4	RP5
Predstavnica romske skupnosti	Povezovanje šole in romske skupnosti	Odgovorno delo na šoli	Vez med šolo in starši	Opora	Podpora
Pedagoška delavka			Podpora	Nudenje dodatne strokovne pomoči	Vez med domom in šolo
Preplet obeh vlog	Pomoč otrokom		Pogovor		
	Čustvena podpora		Zaupanje	Zaupanje	
	Varnost		Sodelovanje z učitelji	Pomoč	

	Pomembnost izobraževanja				
--	-----------------------------	--	--	--	--

Zanimalo nas je, kako vključene v raziskavo prepoznajo svojo vlogo romskega pomočnika. Čeprav je bil pri prejšnjih vprašanjih poudarek na učni pomoči romskim otrokom, lahko iz odgovorov pri tem vprašanju sklepamo, da vidijo svojo vlogo tudi v povezovanju med šolo in romsko skupnostjo (RP1 in RP3). Če povzamemo odgovore, je pomoč učencu (učna, čustvena) in povezovanje skupnosti preplet obeh osrednjih vlog, ki jih opravljajo romske pomočnice. Že v teoretičnem delu naloge smo opozorili, da kot povezovalca med romsko skupnostjo in šolo razumejo vlogo romskega pomočnika tudi v strateških dokumentih (Dopolnilo ... 2011, str. 15). Romska pomočnica (RP5) v predstavitvi v projektu UVRVI I pove: »Da imajo romski otroci romskega pomočnika, jim veliko pomeni, saj vedo, da se imajo na koga obrniti, ki jim bo vselej pomagal. Romski pomočniki na šolah pa pomagamo ne samo otrokom, ampak tudi učiteljem. Mi smo vez med domom in šolo.« (Hrvat 2012, str. 65) Največkrat so romski pomočniki v vlogi prenašalca pisnih sporočil v šoli oziroma preverjajo, zakaj otroka ni v šolo. Imajo vlogo posrednika (Brezovar 2012, str. 115).

Iz odgovorov v raziskavo vključenih romskih pomočnic je mogoče razbrati, da te vloge pedagoškega delavca na šoli pripisujejo večji pomen. Svojo vlogo dojemajo kot pomembno na področju čustvene podpore romskemu otroku. Romska pomočnica (RP2) pravi, da ji otroci zaupajo in se ob njej počutijo varne. Romska pomočnica (RP4) pa, da otrokom pomeni 'steber, na katerega se lahko naslonijo', saj poznajo njihove stiske in težave, tudi tiste, s katerimi se srečujejo v družini (Brezovar 2012, str. 115).

- RV4 Katere kompetence in znanje ocenjujejo kot ključne za kakovostno opravljanje svojega dela?

OBLIKOVANJE SKUPNIH KATEGORIJ

Tabela 5: Ključne kompetence in znanje za kakovostno opravljanje dela romskega pomočnika – oblikovanje skupnih kategorij

KATEGORIJA	RP1	RP2	RP3	RP4	RP5
------------	-----	-----	-----	-----	-----

Sposobnost empatije	Potrpežljivost	Znanje	Zaupanje staršev	Poznavanje romske kulture	Podpora
Poznavanje in razumevanje romske kulture	Trud		Podpora	Strpnost	
Sposobnost prilagoditi komunikacijo	Razumevanje romske kulture		Sodelovanje z učitelji, komuniciranje	Znanje	
			Znanje	Komuniciranje	
				Empatija	
				Neverbalne sposobnosti	
				Uporaba računalnika	
				Prilagajanje	
				Pozitivna naravnost	

»Po Certifikatu o nacionalni poklicni kvalifikaciji (Zakon o nacionalni poklicni kvalifikaciji, 2007) ima romski pomočnik naslednje poklicne kompetence: načrtuje in organizira svoje delo v skladu s pripravo na vzgojno-izobraževalno delo; skrbi za racionalno porabo časa in prostora; skrbi za svojo varnost in zdravje ter varnost in zdravje romskih otrok; komunicira z romskimi otroki in starši v slovenskem in romskem jeziku; sodeluje z romskimi starši in razvija in spoštuje večkulturnost.« (Ploj 2016, str. 28)

Kompetence vključujejo sistem znanja, spretnosti, rutin in strategij, ki so potrebne za uporabo tega znanja. Kalin idr. (2009, str. 88) v svojem delu predstavljajo pojma kompetence uspešnega profesionalnega učitelja in kompetence učinkovitega učitelja. Med prve prištevajo znanje, razumevanje, vedenje in spretnosti učitelja, med splošne kompetence učinkovitega učitelja pa sposobnost primerno se odzvati različnim potrebam učenca, sposobnost prepoznati in uskladiti različne ter morda konfliktno namene in sposobnost prepoznati načine komuniciranja ter se jim primerno prilagoditi (Bašelj 2015, str. 116–117). Podobno sledi iz odgovorov romskih pomočnic (RP2, RP3 in RP4), ki izpostavljajo znanje, potrebno za opravljanje svojega dela. Romska

pomočnica (RP3) tako jasno pove, da je za kakovostno opravljanje njenega dela pomembno znanje pedagogike, psihologije in tudi zdravja otrok. Kot romska pomočnica se udeležuje različnih izobraževanj.

Ostale odgovore v raziskavo vključenih romskih pomočnic lahko štejemo k splošnim kompetencam učinkovitega učitelja, saj pri svojem delu izpostavljajo sposobnost empatije, poznavanje in razumevanje romske kulture ter razvijanje sposobnosti prilagoditve komunikacije. Romskima pomočnicama (RP1 in RP4) se zdi, da je ključna kompetenca poznavanje in razumevanje romske kulture, saj tako lažje pristopajo in pridobijo zaupanje v romski skupnosti. Romska pomočnica (RP4) izpostavi pozitivno naravnost in romska pomočnica (RP5) podporno naravnost ter zmožnost vzpostaviti zaupanje z učencem.

Za delo z otroki ranljivih skupin je še posebej pomembno znanje, usposobljenost in osebnost učitelja (prim. Bašelj 2015, str. 117). Kompetence, ki naj bi jih razvijal učitelj, ki poučuje romske učence, so »čut za socialno pravičnost; sposobnost empatije in samorefleksije o lastnem odnosu do Romov; poznavanje in razumevanje romske kulture oziroma načina življenja; poznavanje morebitnih ovir za učno uspešnost romskih učencev; sposobnost prilagoditi komunikacijo; pozitivna in podpora naravnost, zmožnost vzpostaviti zaupen odnos z učencem; učenje osnovnih življenjskih pojmov na učencem razumljiv način; uporaba didaktičnih prilagoditev (pogostejše povezovanje učne snovi s primeri iz življenja, omogočanje čutnega učenja, uporaba materialnih opor za učenje, več utrjevanja znanja na različne načine, učenje učenja).« (Prav tam)

- RV5 V kolikšni meri ocenjujejo svoje znanje in kompetence kot zadostne za opravljanje svojega dela?

OBLIKOVANJE SKUPNIH KATEGORIJ

Tabela 6: Mnenja intervjuvanih romskih pomočnic o njihovi usposobljenosti za opravljanje svojega dela – oblikovanje skupnih kategorij

KATEGORIJA	RP1	RP2	RP3	RP4	RP5
Ocenitev lastne strokovne usposobljenosti intervjuvank za	Se čuti usposobljeno	Se čuti usposobljeno	Se čuti usposobljeno	Se čuti usposobljeno	Se čuti usposobljeno

opravljanje svojega dela					
--------------------------	--	--	--	--	--

Vonta (2006) opozarja, da so strokovni delavci v šolah za delo z Romi nezadostno usposobljeni, »kar pomeni, da so učitelji in vzgojitelji premalo seznanjeni z romsko kulturo, tradicijo, pričakovanji in problemi romskih družin. Strokovni delavci v šolah nimajo ustreznega znanja o spodbujanju jezikovnega razvoja otrok, katerim slovenski jezik ni materni jezik.« (Prav tam, str. 5) V teoretičnem delu naloge smo pokazali, da v Sloveniji to slabost skušajo sistematično odpraviti z izvajanjem programov profesionalnega usposabljanja strokovnih in vodstvenih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih, ki so namenjeni delu z romskimi otroki in odraslimi. Med njimi je bil tudi program »*Usposabljanje romskih pomočnikov*«, ki je zagotavljal pridobitev nacionalne poklicne kvalifikacije (Bohte in Žagar 2011, str. 16).

Romske pomočnice v Beli krajini so Rominje, ki znajo romski jezik in poznajo romsko kulturo. Vse intervjuvane romske pomočnice (RP1, RP2, RP3, RP4 in RP5) menijo, da so usposobljene za delo, ki ga opravljajo, imajo pa tudi formalno izobrazbo in so sodelovale v vrsti izobraževanj. Vse pa imajo tudi izkušnje z delom romske pomočnice. Romska pomočnica (RP5) v predstavitvi projekta UVRVI I, pove: »Ko sem na OŠ Belokranjskega odreda Semič začela delati kot romska pomočnica (leta 2002/03), nisem imela nobenih izkušenj z delom v šoli oz. v vrtcu. Redno sem se udeleževala vseh ponujenih izobraževanj, pomagali so mi učitelji in vsi, ki so delali na šoli. Z njihovo pomočjo sem se učila, kako delati in kaj narediti. Tako sem z leti pridobivala izkušnje, z delom pa samozavest, zadovoljstvo in dvig samopodobe.« (Hrvat 2012, str. 65)

- RV6 Katera področja delovanja jim vzamejo največ delovnega časa?

OBLIKOVANJE SKUPNIH KATEGORIJ

Tabela 7: Področja, ki romskim pomočnicam vzamejo največ delovnega časa – oblikovanje skupnih kategorij

KATEGORIJA	RP1	RP2	RP3	RP4	RP5
Učna pomoč	Priprava na preverjanje znanja	Pomoč	Razlaga snovi Priprava na	Individualna pomoč	Pomoč pri matematiki in slovenščini

	Priprava na spraševanje		preverjanje znanja Pomoč pri domači nalogi Vaje branja in pisanja		
--	-------------------------	--	---	--	--

Najpogostejše oblike učne pomoči, ki jih šole nudijo romskim učencem, so »dopolnilni pouk, individualna pomoč, dodatna skupinska pomoč, dodatni pouk, pomoč romskega pomočnika, romske ure, individualna in skupinska pomoč, svetovalne ure učiteljev, pomoč na domu in pomoč boljših učencev« (Vonta in Jager 2013 v Bašelj 2015, str. 112).

Romske pomočnice največ delovnega časa namenijo učni pomoči, ki jo izvajajo »v šoli v času pouka v oddelku ali izven oddelka ter v podaljšanem bivanju; izven šole na domu romskega učenca in v romskem naselju v za to namenjenem prostoru (inkubator)« (Ploj 2016, str. 36). Veliko časa porabijo za priprave na preverjanje znanja učencev.

- RV7 Katere didaktične pripomočke uporabljajo pri delu z romskimi otroki?

OBLIKOVANJE SKUPNIH KATEGORIJ

Tabela 8: Didaktični pripomočki, ki jih uporabljajo pri delu - oblikovanje skupnih kategorij

KATEGORIJA	RP1	RP2	RP3	RP4	RP5
Učni pripomočki iz okolice	Svinčnik	Stavnice	Lesene palčke	Stavnice	Tabla
Razumevanje relacij med števili	Radirka	Slikovno gradivo	Magnetne črke	Lesena telesa	Kreda
Modeli geometrijskih oblik	Zvezek		Stotični kvadrat	Kvadratni mozaik	
			Leseni liki in telesa	Slikovno gradivo	
				Kompas	

Romski pomočnici (RP1 in RP5) pri delu uporabljata enostavne učne pripomočke iz okolice, ki so v tistem trenutku uporabni (kreda, tabla, svinčnik, zvezek). Romske pomočnice (RP2, RP3 in RP4) pa uporabljajo tudi lesene like, slikovno gradivo in stavnice. Samo ena romska pomočnica (RP4) je navedla, da uporablja tudi kompas. Menimo, da bi se romske pomočnice lahko na tem področju še izpopolnile in tako pri delu z romskimi otroki lažje uporabljale različne didaktične pripomočke, saj je otrokom učenje s pomočjo igre bližje. Že v teoretičnem delu smo poudarili, da didaktične igre omogočajo povezovanje med predmeti, razvijajo komunikacijo in širijo kognitivno znanje na področju jezika ter hkrati razvijajo sodelovalno učenje med vrstniki (Novak 2012, str. 94). Omenili smo, da je ravno pri specifičnih skupinah učencev, ki prihajajo iz različnih jezikovnih okolij to še kako pomembno.

Eden od učnih pripomočkov, ki smo ga opisali v teoriji, je »Učni pripomoček romskega jezika, zgodovine in kulture – pomoč romskim pomočnikom pri delu z romskimi otroki« (Horvat - Muc idr. 2012, str. 96). Namenjen je vsem romskim pomočnikom, vendar intervjuvane romske pomočnice nimajo težav s poznavanjem romskega jezika in kulture, saj so tudi same Rominje. Naš predlog je, da bi v svoje delo kot dodano vrednost vključile raznolike pripomočke, še posebej igro.

- RV8 Za katere težave, s katerimi se srečujejo pri delu, ocenjujejo, da so ključne?

OBLIKOVANJE SKUPNIH KATEGORIJ

Tabela 9: Težave, s katerimi se intervjuvane srečujejo pri delu – oblikovanje skupnih kategorij

KATEGORIJA	RP1	RP2	RP3	RP4	RP5
Motiviranje otrok	Motivacija otrok	Motivacija otrok	Neredno obiskovanje pouka	Neredno obiskovanje pouka	Neredno obiskovanje pouka
Pomanjkanje koncentracije in interesa	Slaba koncentracija	Slabe delovne navade	Dolgotrajni pogovori o pomenu izobrazbe	Pomanjkanje šolskih potrebščin	
Neredno obiskovanje pouka		Utrujenost otrok		Pomanjkanje interesa otrok	
		Pomanjkanje šolskih potrebščin			

Intervjuvanke se pri delu srečujejo z raznolikimi težavami. Zanimalo nas je, katere so tisti ključne. Vse romske pomočnice so se pri odgovorih usmerile k težavam, ki jih

občutijo pri delu z romskimi otroki. Romske pomočnice (RP3, RP4 in RP5) izpostavijo kot problem pri delu neredno obiskovanje pouka romskih otrok. Romski pomočnici (RP1 in RP2) izpostavita pomanjkanje koncentracije romskih učencev in motivacije za delo. Motivacijo bi lahko povezali z nerednim obiskovanjem pouka in pomanjkanjem interesa učencev. Delo pa jim otežuje predvsem to, da učenec pride v šolo brez šolskih potrebščin in utrujen. Tako so romske pomočnice, še posebej romska pomočnica (RP3), primorane veliko časa nameniti pogovoru o pomembnosti izobraževanja.

Tudi Novak (2012, str. 141) opozarja, da naj bi romski otroci težje sledili pouku in se tako težje vključili v življenje in delo šole. Slabše vključevanje v širše socialno okolje je po njenem mnenju lahko posledica neznanja slovenskega jezika.

Pa vendar pri tem opozorimo, da moramo biti pri posploševanju previdni, da komu ne naredimo krivice. Tudi romske pomočnice v odgovorih posplošijo težave, s katerimi se srečujejo. Prav bi bilo, da pojasnimo, da romski otroci prihajajo iz raznolikih družin, z raznolikimi izkušnjami in raznolikim predznanjem slovenskega jezika. Na to opozarjajo tudi zaposleni na OŠ Leskovec pri Krškem v članku Mladine (Petrovčič 2017), v katerem zapišejo, da kljub težavi izostajanja od pouka romskih otrok, je veliko otrok, ki pouk obiskujejo redno. Otroci prihajajo v šolo z različnim predznanjem, iz različnih družin (prav tam).

- RV9 Katere so po njihovi presoji prednosti in katere so slabosti njihovega delovnega mesta?

OBLIKOVANJE SKUPNIH KATEGORIJ

Tabela 10: Mnenje o prednostih in slabostih dela romskega pomočnika – oblikovanje skupnih kategorij

KATEGORIJA	RP1	RP2	RP3	RP4	RP5
Prednosti dela romske pomočnice	Pomembna vloga Občutek varnosti Več sodelovanja pri	Poznavanje romske kulture Zaupanje Romov	Poznavanje romske kulture Zaupanje	Nudjenje pomoči	Vzglede

	<p>pouku</p> <p>Večja udeležba</p> <p>Redno pisanje nalog, obiskovanje pouka</p> <p>Boljši odnosi s starši</p> <p>Zaupanje Romov</p> <p>Povezovanje s šolo</p>				
Slabosti dela romske pomočnice		<p>Raznoliko delo</p> <p>Delo z ranljivo skupino</p> <p>Neustrezne razmere v naselju</p> <p>Delovno mesto ni sistematizirano</p>	Urejanje dokumentacije	Delovno mesto ni sistematizirano	Pričakovanja staršev

Kot večjo prednost delovnega mesta 'romski pomočnik' intervjuvane dojemajo poznavanje romske kulture. S tem posledično pridobijo zaupanje staršev oziroma romske skupnosti in tako lahko poskrbijo za dobro sodelovanje med šolo in starši. Romska pomočnica (RP1) razloži, da je njeno delo pomembno, saj pripomore k večji udeležbi pri pouku, k rednemu pisanju domačih nalog in povečanju občutka varnosti med Romi. Temu pritrujeta tudi romski pomočnici (RP2 in RP3), ki enako trdita, da je poznavanje romske kulture njihova prednost. Romska pomočnica (RP5) pove, da je romskim učencem romski pomočnik lahko vzgled, ki pozitivno vpliva na njihovo uspešnost.

Na to opozarja tudi Bešter (2016, str. 21), ki zapiše, da je prednost »večine romskih pomočnikov njihovo znanje romskega jezika in poznavanje kulture, zaradi česar veliko lažje komunicirajo tako z romskimi otroki kot z njihovimi starši in si na ta način lažje pridobijo njihovo zaupanje.«

Romske pomočnice imajo to prednost, da se jim približajo, saj so vse Rominje in poznajo romsko kulturo ter romski jezik. Hkrati je delo s starši naporno, saj delajo z ranljivo skupino, na kar opozori tudi romska pomočnica (RP2), ki opaža neustrezne bivalne razmere in ima tako tudi neustrezne pogoje za delo. Romska pomočnica (RP5) ob delu čuti napor, saj so romski starši zahtevni za učitelja, ga ne podpirajo v njegovem prizadevanju, niso pripravljeni sodelovati, so ranljivi in občutljivi, preveč ali premalo pričakujejo. A. Bašelj na podlagi svojih dolgoletnih izkušenj meni, da nekateri romski starši »pred šolo kot ustanovo čutijo nelagodje, strah in morda celo sram. Prav tako s šolo in učitelji niso navajeni sodelovati in jim je to nekaj tujega, šolo morda doživljajo kot državno ustanovo, ki jih hoče nadzirati. V sodelovanju z učiteljem sami pogosto ne vidijo smisla, saj svojim otrokom ne zmorejo in ne znajo pomagati. Poleg tega imajo velikokrat osebne težave (bivanjske in finančne stiske, težave v družini itd.) in otrokovim potrebam težko posvečajo dovolj pozornosti.« (Bašelj 2015, str. 110)

Druga slabost, na katero smo opozarjali v teoretičnem delu in jo zaznata romski pomočnici (RP2 in RP4), je ta, da delovno mesto romskega pomočnika ni sistematizirano. Romska pomočnica (RP2) v predstavitvi projekta UVRVI II zapiše: »Delo romskega pomočnika je potrebno sistematizirati, saj so rezultati njegovega dela že vidni, dolgoročno pa bodo še vidnejši« (Hudorovac 2012, str. 69). Je tudi mnenja, da je romski pomočnik v šoli nujno potreben, saj je v razredu ključnega pomena. To pa zato, ker pomaga oblikovati skupnost otrok in multikulturno klimo, ki temelji na spoštovanju različnosti in premagovanju predsodkov med Romi in večinsko družbo (prav tam).

Romska pomočnica (RP3) kot slabost dojema obsežno delo, ki ga ima z večnamenskim centrom in urejanjem dokumentacije. Z njo se strinja tudi romska pomočnica (RP2), ki ji je delo na trenutke preveč raznoliko in zato težko.

8 Sklepne ugotovitve

Romski pomočnik v vrtcih/šolah lahko pomembno prispeva k vključevanju romskih otrok v vzgojno-izobraževalno ustanovo in tudi k njihovi učni uspešnosti. Delo romskega pomočnika obsega širok spekter nalog tako v vzgojno-izobraževalni ustanovi kot v navezovanju stika z romsko skupnostjo in s starši (Novak 2012, str. 146). V teoretičnem delu besedila smo ugotavljali, katere so naloge romskega pomočnika. Ugotovili smo, da je zadolžen za: »povezovanje aktivnosti na šoli z življenjem v romski skupnosti, skrb za vsakodnevno prisotnost romske kulture in jezika v šoli, skrb za vključevanje otrok v različne dejavnosti, ki potekajo na šoli, nudenje učne pomoči učencem z učnimi težavami, vzpostavljanje odnosa med starši in vodstvom šole, skrb za to, da starši prejmejo pisne informacije s strani šole, analizo potreb glede izobraževanja romske skupnosti, zbiranje informacij o možnostih zaposlovanja in izobraževanja Romov ter sodelovanje z romskimi in neromskimi organizacijami.« (Strategija 2004, str. 34) Je oseba, ki predstavlja most med vzgojno-izobraževalno ustanovo in romsko skupnostjo ter pri tem otrokom pomaga prebroditi čustvene in jezikovne ovire (Barle Lakota in Gajgar 2012, str. 10).

V magistrski nalogi smo analizirali zakonske in strateške dokumente, ki urejajo ali določajo smernice za spoprijem s problematiko romskega pomočnika. Analizirali smo njegov zaposlitveni profil in ugotovili, da lahko delo in naloge opravlja tisti, ki ima certifikat o nacionalni poklicni kvalifikaciji, pri tem pa je zaželeno, da govori romski jezik in pozna romsko kulturo oz. je v njo vključen. Delo romskega pomočnika v Sloveniji ni sistemizirano, v vzgojno-izobraževalnih ustanovah jih zaposlujejo v okviru projektov, ki zagotavljajo njihovo financiranje.

V empiričnem delu naloge smo intervjuvali romske pomočnice belokranjskih osnovnih šol iz Črnomlja, Metlike in Semiča. Vseh pet romskih pomočnic je Rominj in vse govorijo romski jezik. Večjo pozornost smo namenili obravnavi vloge romskih pomočnic v belokranjskih osnovnih šolah. Podroben pogled je pokazal, da romske pomočnice iz Bele krajine zaznavajo poklicne zadolžitve v prepletu nalog pedagoške delavke in predstavnice romske skupnosti, ki povezuje šolo in skupnost. Prioriteta pa je učna pomoč, ki vključuje spodbujanje k delu in aktivnemu sodelovanju, pomoč pri domačih nalogah, motiviranje za obiskovanje pouka in reševanje težav, s katerimi se

romski učenci srečujejo. Sodelujoče v raziskavi so med delovne naloge vključile tudi vsakodnevni stik z romskimi starši in delo v večnamenskem centru v romskem naselju. V nalogi nas je zanimalo, za katere kompetence in znanje intervjuvane romske pomočnice presojujejo, da so potrebne za opravljanje njihovega dela. Zanimalo nas je tudi, v kolikšni meri ocenjujejo, da imajo ta znanja in kompetence, ki so potrebna za delo z učenci in za povezovanje šole s skupnostjo. Pomočnice so v odgovorih izpostavljale sposobnost empatije, poznavanje in razumevanje romske kulture ter razvijanje sposobnosti komunikacije. S poznavanjem romske kulture, pomočnice pridobijo zaupanje članov romske skupnosti, kar zagotavlja učinkovito komunikacijo. Zbrali smo tudi odgovore o tem, v kolikšni meri romske pomočnice ocenjujejo sebe kot kompetentne za delo z učenci. Njihovi odgovori govorijo o presoji, da so za opravljanje svojega dela usposobljene, saj so se formalno izobraževale in z leti pridobile potrebne izkušnje za delo z otroki. Pomočnicam smo zastavili vprašanje, s katerimi problemi se srečujejo pri svojem delu in če ter katere didaktične pripomočke uporabljajo. Odgovarjajo, da se srečujejo v šoli s problemi nerednega obiskovanja pouka romskih učencev, z njihovo manjšo koncentracijo in z nemotiviranostjo za učenje. Delo pa jim otežuje predvsem to, da nekateri učenci prihajajo v šolo brez šolskih potrebščin in utrujeni. Romske pomočnice pri svojem delu ne namenjajo posebne pozornosti didaktičnim pripomočkom oziroma se poslužujejo enostavnih. V tem kontekstu opozarjamo, da bi jih bilo smiselno dodatno izobraziti za uporabo in o uporabnosti didaktičnih pripomočkov. V raziskavi nas je zanimalo še to, katere so po presoji romskih pomočnice njihove prednosti pri opravljanju dela in katere so slabosti njihovega dela in zaposlitve. Izpostavile so poznavanje romske kulture, ki pripomore k večjemu zaupanju in boljšemu sodelovanju z romsko skupnostjo. Kot slabost izpostavljajo obseg del in nalog, zahtevnost dela in dejstvo, da njihovo delovno mesto ni sistematizirano.

Sklenemo lahko, da romski pomočniki v ustanove vzgoje in izobraževanja prinašajo dodano vrednost, saj predstavljajo trdno vez med starši, učenci in učitelji. Pripomorejo k večji učni uspešnosti učencev in pozitivno vplivajo na ohranjanje romske kulture. Z zgleodom opozarjajo na kulturo različnosti vzgojno-izobraževalne ustanove, v kateri je mogoče medsebojno razumevanje in spoštovanje.

9 Viri in literatura

- Ackovič, D. (2011). Zakaj Romi nimajo lastne pisane zgodovine. V: J. Horvat - Muc. *Romska skupnost v Sloveniji. Zgodovina in kultura Romov*. Murska Sobota: Zveza Romov Slovenije, Romani Union, str. 5–10.
- Analiza položaja Romov v Beli krajini. Redupre project 2011–2013*. (2011). Črnomelj: Zavod za izobraževanje in kulturo.
- Andolšek, S. (2009). Opredelitev in pomen kulture. V: S. Andolšek, A. Barle Lakota, M. Počkar in T. Popit. *Uvod v sociologijo*. Ljubljana: DZS, str. 24–27.
- Bačlija, I. (2008). Romski pomočniki v slovenskem osnovnošolskem sistemu: prednosti in pomanjkljivosti izredne učne pomoči romskim učencem. *Šolsko polje*, 19, št. 5/6, str. 121–142.
- Bačlija, I. (2012). Vloga izobraževanja pri Romih: teoretična izhodišča in izkušnje iz prakse. V: D. Brezovar in M. Gašperšič (ur.). *Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II (UVRVI II)*. Kočevje: Ljudska univerza, str. 101–114.
- Barborič, B. in Žagar, K. (2013). *Tematski atlas romske poselitve v Sloveniji*. Ljubljana: Geodetski inštitut Slovenije.
- Barle Lakota, A. in Gajgar, M. (2012). Zborniku na pot. V: D. Brezovar in M. Gašperšič (ur.). *Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II (UVRVI II)*. Kočevje: Ljudska univerza, str. 10–14.
- Baranja, S., Bešter, R., Brajnik, M., Bukovec, B., Friedreich, K., Geržina, S., Globevnik, R., Grafenauer, D., Jager, J., Janežič, M., Kejžar, B., Klopčič, V., Komac, M., Koretič, M., Krese, N., Križanič, M., Luštek, A., Medvešek, M., Pirc, J., Radovan, D., Repše, J., Štremfel, U., Udovič, K. in Vonta, T. (2010). *Dvig socialnega in kulturnega kapitala v okoljih, kjer živijo predstavniki romske skupnosti. Projektna knjiga*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Bašelj, A. (2015). Vpliv sodelovanja na učno uspešnost in vključenost romskih učencev v vzgojno-izobraževalni sistem. *Vodenje v vzgoji in izobraževanju*, 13, št. 2, str. 107–127.
- Bešter, R. in Medvešek, M. (2013). *Dvig socialnega in kulturnega kapitala v okoljih, kjer živijo predstavniki romske skupnosti*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Bešter, R., Medvešek, M. in Pirc, J. (2015). *Poročilo in evalvacija programov romski izobraževalni inkubator in romski pomočnik: projekt Skupaj do znanja – Uresničevanje ciljev Strategije vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje znanost in šport, Center šolskih in obšolskih dejavnosti, Evropski socialni sklad.

- Bešter, R., Medvešek, M. in Pirc, J. (2016). Vloga romskih pomočnikov v Sloveniji pri vključevanju romskih otrok v sistem vzgoje in izobraževanja. *Razprave in gradivo*, št. 76, str. 5–27.
- Bohte, I. in Žagar, N. (ur.). (2011). *Zbornik projekta. Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje (UVRVI)*. Črnomelj: Zavod za izobraževanje in kulturo.
- Brezar, S. (2004). *Mengaro življeni = Naše življenje*. Lokve pri Črnomlju: Kulturno romsko društvo Vešoro.
- Brezovar, D. (2012). Koraki do načrta za boljše sodelovanje. V: D. Brezovar in M. Gašperšič (ur.). *Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II (UVRVI II)*. Kočevje: Ljudska univerza, str. 114–117.
- Brezovar, D. in Gašperšič, M. (ur.). (2012). *Zbornik projekta. Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II (UVRVI II)*. Kočevje: Ljudska univerza.
- Commissioner for human rights (2017). *Report by Nils Muiznieks. Commissioner for human rights of the council of Europe. Following his visit to Slovenia from 20 to 23 March 2017 (Raziskovalno poročilo)*. Strasbourg. Dostopno na: <https://rm.coe.int/report-on-the-visit-to-slovenia-from-20-to-23-march-2017-by-nils-muizn/1680730405> (pridobljeno 3. 11. 2017).
- Cigut, N. (2000). *Integracija romskih otrok na osnovnih šolah v Murski Soboti*. Diplomsko delo, Murska Sobota: Visoka šola za socialno delo.
- Dvig socialnega in kulturnega kapitala v okoljih, kjer živijo predstavniki romske skupnosti (2017)*. Dostopno na: <http://www.khetanes.si/sl-si/o-projektu/namen> (pridobljeno s 10. 8. 2017).
- Haralambos, M. in Holborn, M. (1999). *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Horvat - Muc, J. (2011). *Romska skupnost v Sloveniji. Zgodovina in kultura Romov*. Murska Sobota: Zveza Romov Slovenije, Romani Union.
- Horvat - Muc, J. (2012). *Učni pripomoček romskega jezika, zgodovine in kulture: pomoč romskim pomočnikom pri delu z romskimi otroki*. Murska Sobota: Zveza Romov Slovenije.
- Horvat - Muc, J., Šarkezi, D., Rošer, J. in Škerlak, I. (2012). Zborniku na pot. V: D. Brezovar in M. Gašperšič (ur.). *Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II (UVRVI II)*. Kočevje: Ljudska univerza, str. 96–100.
- Hrvat, Z. (2012). Predstavitev romskih pomočnikov. V: D. Brezovar in M. Gašperšič (ur.). *Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II (UVRVI II)*. Kočevje: Ljudska univerza, str. 65.

Hudorovac, A. (2012). Predstavitev romskih pomočnikov. V: D. Brezovar in M. Gašperšič (ur.). *Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II (UVRVI II)*. Kočevje: Ljudska univerza, str. 69.

ISCOMET (2017). Inštitut za etnične in regionalne študije. Dostopno na: <http://www.iscomet.org/index.php/sl/projekti/redupre/67-predstavitev> (pridobljeno 17. 12. 2017).

Janko Spreizer, A. (2002). *Vedel sem, da sem Cigan – rodil sem se kot Rom: znanstveni rasizem v raziskovanju Romov*. Ljubljana: Fakulteta za podiplomski humanistični študij.

Jarc, Z. (2012). Didaktični pripomoček za slovenščino v prvem in drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju osnovne šole. V: D. Brezovar in M. Gašperšič (ur.). *Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II (UVRVI II)*. Kočevje: Ljudska univerza, str. 92–93.

Južnič, S. (1987). *Antropologija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Lukšič - Hacin, M., Milharčič Hladnik, M. in Sardoč, M. (ur.). (2011). *Medkulturni odnosi kot aktivno državljanstvo*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Kalin, J., Resman, M., Šteh, B., Mrvar, P., Govekar - Okoliš, M. in Mažgon, J. (2009). *Izzivi in smernice kakovostnega sodelovanja med šolo in starši*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Katalog standardov strokovnih znanj in spretnosti za poklicno kvalifikacijo romski pomočnik/romska pomočnica. (2007). Ljubljana: Uradni list RS, št. 31/2007.

Klopčič, V. in Polzer, M. (ur.). (2003). *Evropa, Slovenija in Romi: zbornik referatov na mednarodni konferenci v Ljubljani, 15. februarja 2002*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Klopčič, V. (2005). Demografske značilnosti položaja Romov v Sloveniji – tradicionalna poseljenost in regionalne razlike. V: G. Bačič (ur.). *Romski zbornik. Romani Kedijpe*. Murska Sobota: Zveza Romov Slovenije, Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti, str. 41–57.

Klopčič, V. (2007). *Položaj Romov v Sloveniji: Romi in Gadže*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Klopčič, V. (2011). Vsebina programa kot strokovni izziv. Na poti od teorije do prakse. V: I. Bohte in N. Žagar (ur.). *Zbornik projekta. Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje (UVRVI)*. Črnomelj: Zavod za izobraževanje in kulturo, str. 107–108.

Klopčič, V. in Munda Hirnök K. (2013). *Izzivi, dileme, rešitve: izobraževanje Romov v praksi nekaterih držav*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

- Kokotec, P. (2016). Pastoralna Romov v Cerkvi na Slovenskem. V: M. Riboldi. *Cigan, bogu vdan. Bl. Zefirin Jimenez Malla, mučenec rožnega venca*. Ljubljana: Založba Salve, str. 61–67.
- Kovač Šebart, M. in Krek, J. (2003). Romi v Sloveniji: vprašanja izobraževanja, multikulturalizma in integracije. *Sodobna pedagogika*, 54, št.1, str. 28–43.
- Kunčič Krapež, B. in Marentič, U. (ur.). (2013). *Poklicni standardi in nacionalne poklicne kvalifikacije 2000 – 2012*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Mirga, A. in Mruz, L. (1997). *Romi. Razlike i netolerancija*. Beograd: AKAPIT.
- Munda, M. in Peček, M. (2013). Aspiracije in vključenost romskih staršev v izobraževanje svojih otrok. *Socialna pedagogika*, 17, št. 3/4, str. 133–157.
- Nacionalni program ukrepov za Rome vlade Republike Slovenije za obdobje 2010-2015*. (2010). Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na: http://www.un.gov.si/fileadmin/un.gov.si/pageuploads/NPUR_2017_2021.pdf (pridobljeno 10. 07.2017).
- Novak, M. (2012). Didaktični pripomoček za slovenščino v prvem in drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju osnovne šole. V: D. Brezovar in M. Gašperšič (ur.). *Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II (UVRVI II)*. Kočevje: Ljudska univerza, str. 94.
- Občina Črnomelj (2012). *Program ukrepov za Rome v občini Črnomelj v obdobju 2012 – 2016*. Črnomelj.
- Obreza, J. (2003). Romi v slovenskem pravnem redu in njihova politična participacija na lokalni ravni v luči predvidenih zakonskih sprememb. V: V. Klopčič in M. Polzer (ur.). *Evropa, Slovenija in Romi: zbornik referatov na mednarodni konferenci v Ljubljani, 15. februarja 2002*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, str. 47–59.
- Petrovčič, P. (2017). *Človeka nevredno življenje*. Dostopno na: <http://www.mladina.si/182485/cloveka-nevredno-zivljenje/> (pridobljeno 10. 12. 2017).
- Petrovski, T. (2003). Identiteta in kultura Romov. V: V. Klopčič in M. Polzer (ur.). *Evropa, Slovenija in Romi: zbornik referatov na mednarodni konferenci v Ljubljani, 15. februarja 2002*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, str. 182–190.
- Pirc, J. (2013). *Od skritosti do točke na zemljevidu*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Ploj, T. (2016). *Romski pomočnik kot vez med domom in šolo*. Diplomsko delo, Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta.

Prebilič, V. (2006). Iskrenost in romsko vprašanje – Recenzija. V: V. Klopčič in N. Žagar (ur.). Poklicno informiranje in svetovanje za Rome – PISR. Črnomelj: Zavod za izobraževanje in kulturo, str. 20–27.

Prebilič, V. (2012). Recenzija zbornika romski pomočnik. V: D. Brezovar in M. Gašperšič (ur.). *Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II (UVRVI II)*. Kočevje: Ljudska univerza, str. 15–17.

Publikacija Osnovne šole Metlika. Dostopno na: http://www.osmetlika.si/files/2016/11/Publikacija1617_v2.pdf (pridobljeno 11. 7. 2017).

Rupnik, M. (2012). Delo romskih pomočnikov in njihova uspešnost v okviru operacije Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II.. V: D. Brezovar in M. Gašperšič (ur.). *Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II (UVRVI II)*. Kočevje: Ljudska univerza, str. 80–87.

Sagadin, J. (1991). *Razprave iz pedagoške metodologije*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Skupaj do znanja – Uresničevanje ciljev Strategije vzgoje in izobraževanja Romov v RS. (2017). Dostopno na: <http://skupajdoznanja.si/> (pridobljeno 5. 9. 2017).

Skupaj za znanje – izvajanje aktivnosti podpornih mehanizmov pridobivanja znanja za pripadnike romske skupnosti. (2017). Dostopno na: <http://www.skupajzaznanje.si/> (pridobljeno 5. 9. 2017).

SSKJ - Slovar slovenskega knjižnega jezika. (2017). Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji. (2004). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji (Dopolnilo k Strategiji 2004). (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Šteh, B. (2008). Učitelji in starši v očeh drugega pri medsebojnem sodelovanju. *Sodobna pedagogika*, 59, št. 5, str. 31–50.

Štrukelj, P. (1980). *Romi na Slovenskem*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Štrukelj, P. (2004). *Tisočletne podobe nemirnih nomadov: Zgodovina in kultura Romov v Sloveniji*. Ljubljana: Družina.

Tancer, M. (1994). *Vzgoja in izobraževanje Romov na Slovenskem*. Maribor: Založba Obzorja.

Tancer, M. (1999). Položaj učencev Romov v slovenski osnovni šoli. *Sodobna pedagogika*, 37, št. 9–10, str. 512–516.

- Tancer, M. (2003). Izobraževanje Romov v Sloveniji. V: V. Klopčič in M. Polzer (ur.). *Evropa, Slovenija in Romi: zbornik referatov na mednarodni konferenci v Ljubljani, 15. februarja 2002*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, str. 67–77.
- Toporišič, J. (2001). *Slovenski pravopis 2001 (računalniški izpis)*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- Urh, Š. (2006). Socialna izključenost Romov v Beli krajini. *Socialno delo*, 45, št. 1/2, str. 41–49.
- Urh, Š. (2011). Izključenost romskih otrok iz izobraževanja. *Vzgoja in izobraževanje*, 42, št. 1/2, str. 17–23.
- Ustava Republike Slovenije* (2016). Uradni list RS, št. 75/16 (30. 11. 2016). Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1>
- Vogrinc, J. (2008). *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Vogrinc, J. (ur.). (2009). *Terminološki slovar vzgoje in izobraževanja*. Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta.
- Vonta, T. in Jager, J. (ur.). (2013). *Uspešnost romskih učencev slovenskih osnovnih šolah*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Vonta, T. (2006). Za uspešno integracijo romskih otrok v šolo je odlično komaj dovolj dobro. *Šolsko polje*, 17, št. 5/6, str. 3–28.
- Zakon o lokalni samoupravi /ZLS-UPB1/* (2005). Uradni list RS, št. 100/05 (10. 11. 2005). Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO307>
- Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah* (2007). Uradni list RS, št. 1/07. Romski pomočnik/romska pomočnica – NRP – opis strokovnih znanj in spretnosti. Pridobljeno s www.nrpslo.org/katalog.aspx/1400061.
- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja /ZOFVI/* (2016). Uradni list RS, št. 49/16 (8. 7. 2016). Pridobljeno s <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO445>
- Zakon o osnovni šoli /ZOsn/* (2013). Uradni list RS, št. 63/13 (26. 7. 2013). Pridobljeno s <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO448>
- Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji /ZRomS-1/*. Uradni list RS, št. 33/2007 (28. 4. 2007). Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4405>
- Zakon o vrtcih /ZVrt/*. Uradni list RS, št. 36/10 (4. 5. 2010). Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?sop=1996-01-0569>

Zupančič, J. (2014). *Romi in romska naselja v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Žagar, N. (2003). Projekt Romske ženske to zmoremo v Sloveniji. V: V. Klopčič in M. Polzer (ur.). *Evropa, Slovenija in Romi: zbornik referatov na mednarodni konferenci v Ljubljani, 15. februarja 2002*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, str. 257–267.

10 Seznam tabel

Tabela 1: Proučevana populacija	45
Tabela 2: Naloge, ki jih opravljajo romske pomočnice na svojem delovnem mestu - oblikovanje skupnih kategorij	47
Tabela 3: Ocena intervjuvanih o prioritetni nalogi – oblikovanje skupnih kategorij	49
Tabela 4: Vloga, ki jo prepoznajo romske pomočnice na delovnem mestu.....	50
Tabela 5: Ključne kompetence in znanje za kakovostno opravljanje dela romskega pomočnika – oblikovanje skupnih kategorij	51
Tabela 6: Mnenja intervjuvanih romskih pomočnic o njihovi usposobljenosti za opravljanje svojega dela – oblikovanje skupnih kategorij	53
Tabela 7: Področja, ki romskim pomočnicam vzamejo največ delovnega časa – oblikovanje skupnih kategorij	54
Tabela 8: Didaktični pripomočki, ki jih uporabljajo pri delu - oblikovanje skupnih kategorij ...	55
Tabela 9: Težave, s katerimi se intervjuvane srečujejo pri delu – oblikovanje skupnih kategorij.....	56
Tabela 10: Mnenje o prednostih in slabostih dela romskega pomočnika – oblikovanje skupnih kategorij	57
Tabela 11: Naloge, ki jih opravljajo romske pomočnice na svojem delovnem mestu	71
Tabela 12: Ocena intervjuvanih o prioritetni nalogi	73
Tabela 13: Vloga, ki jo prepoznajo romske pomočnice, na delovnem mestu	75
Tabela 14: Ključne kompetence, za opravljanje dela romskega pomočnika	76
Tabela 15: Mnenja intervjuvanih romskih pomočnic o njihovi usposobljenosti za opravljanje svojega dela	78
Tabela 16: Področja, ki romskim pomočnicam vzamejo največ delovnega časa	79
Tabela 17: Didaktični pripomočki, ki jih uporabljajo pri delu.....	80
Tabela 18: Težave, s katerimi se intervjuvani srečujejo pri delu	81
Tabela 19: Mnenje o prednostih in slabostih dela kot romski pomočnik	82

11 Seznam prilog

11. 1 Intervju

Vsebinska vprašanja za delno strukturiran intervju:

1. Katere naloge opravljate kot romska pomočnica na šoli?
2. Katero od nalog bi posebej izpostavili (jo uvrščate med prioritete)? Zakaj prav to nalogo?
3. Kako dojemate/razumete svojo vlogo romske pomočnice?
4. Katere kompetence in znanje so pomembne za kakovostno delo z romskimi otroki? Katere kompetence in znanje so pomembne za kakovostno delo z romskimi starši? Katere kompetence in znanje so pomembne za kakovostno sodelovanje s šolo?
5. Se počutite dovolj usposobljeni za delo z romskimi otroki v šoli?
6. Za katere delovne naloge porabite največ časa?
7. Katere didaktične pripomočke uporabljate pri delu z romskimi otroki? Se poslužujete pri delu z njimi specifičnih metod dela?
8. S katerimi težavami se srečujete pri svojem delu?
9. Katere so po vaši presoji prednosti in katere so slabosti vašega delovnega mesta?

11. 2 Kodiranje

- RV1 Katere naloge opravljajo romske pomočnice na svojem delovnem mestu in v kakšnem obsegu?

Tabela 11: Naloge, ki jih opravljajo romske pomočnice na svojem delovnem mestu

	KODIRNE ENOTE	KODE	KATEGORIJE
RP1	K1: Delo romske pomočnice zajema naloge, kot so pomoč romskim otrokom med poukom (dodatno razlago snovi, motiviranje učenca k sodelovanju med poukom, nudenje individualne pomoči) in pomoč po pouku (ponavljanje učne snovi, branje knjig za pravljicne urice, učenje pesmi, pomoč pri izdelovanju različnih plakatov, pomoč pri domačih nalogah). Njena naloga je tudi reševanje različnih konfliktov, motiviranje k rednemu obiskovanju pouka in obveščanje staršev o dogodkih, ki potekajo na šoli.	Učna pomoč med poukom Učna pomoč po pouku Motiviranje Spodbujanje Reševanje konfliktov Obveščanje staršev	Delo z učenci Sodelovanje s strokovnimi delavci Komunikacija s starši
RP2	K1: Romska pomočnica na šoli nudi romskim učencem učno pomoč med in po pouku. Pomaga učencem pri domačih nalogah v podaljšanem bivanju, z njimi utrjuje snov in se pogovarja o težavah, ki jih imajo v šoli ali doma. Morebitne težave skušajo skupaj rešiti. Ker imajo otroci	Učna pomoč med poukom Učna pomoč po pouku Reševanje težav Spodbujanje	

	<p>probleme s koncentracijo, jim pomaga pri vključevanju v pouk, saj želi, da pri pouku aktivno sodelujejo. Otrokom predstavlja pomen vzgoje in izobraževanja za nadaljnje življenje in pridobitev poklica. Ena izmed nalog, ki jo opravlja, je spremljanje učencev na dogodke v okviru pouka ter pomoč staršem pri komunikaciji s strokovnimi delavci.</p>	<p>Učenje za življenje</p> <p>Spremljanje učencev</p> <p>Pomoč staršem</p> <p>Komunikacija s strokovnimi delavci</p>
RP3	<p>K1: Romska pomočnica nudi romskim otrokom učno pomoč v šoli in jih spodbuja k rednemu obisku pouka. Poleg tega sodeluje s starši otrok z obiskom v naselju, pogovorom po telefonu ali ob srečanjih v šoli. Romske otroke spremlja na ekskurzijah, športnih in naravoslovnih dnevih, organizira ustvarjalne delavnice za romske otroke tako v šoli kot tudi v romskih naseljih. Njena naloga med poletjem obsega še obisk večnamenskega centra, kjer pripravlja različne delavnice za otroke.</p>	<p>Učna pomoč</p> <p>Spodbujanje</p> <p>Pomoč staršem</p> <p>Obiski v naselju</p> <p>Spremljanje učencev</p> <p>Organiziranje delavnic</p> <p>Delo v večnamenskem centru</p>
RP4	<p>K1: Naloge pomočnice obsegajo delo v šoli in izven njej. Na šoli z romskimi otroki izvaja individualno in skupinsko učno pomoč, pomaga učiteljem pri stikih z otroki ter</p>	<p>Učna pomoč</p> <p>Pomoč učiteljem</p> <p>Pomoč staršem</p>

	<p>obveščča in seznanja romske starše z dogajanjem na šoli. V okviru pouka spremlja otroke na športne dejavnosti in izlete, sodeluje z mentorjem in svetovalno službo ter se udeležuje kolegijev, projektnih sestankov in konferenc. V naselju izvaja dodatne aktivnosti v okviru projektnih aktivnosti večnamenskega centra in obšolskih dejavnosti, nudi učno pomoč na domu, organizira in vodi delavnice v naselju ter ureja projektno dokumentacijo.</p>	<p>Spremljanje otrok</p> <p>Delo v večnamenskem centru</p> <p>Delo s strokovnimi delavci</p> <p>Organiziranje delavnic</p> <p>Urejanje dokumentacije</p>	
RP5	<p>K1: Kot romska pomočnica pomaga otrokom pri pouku od 1. do 3. razreda. Veliko komunicira z romskimi starši, ki so jo dobro sprejeli, saj jo pogosto ustavijo in se radi pogovarjajo o svojih otrocih.</p>	<p>Učna pomoč</p> <p>Komunikacija s starši</p>	

- RV2 Katere naloge ocenjujejo kot prioritete in zakaj?

Tabela 12: Ocena intervjuvanih o prioritetni nalogi

	KODIRNE ENOTE	KODE	KATEGORIJE
RP1	<p>K2: Romška pomočnica poudari, da je najbolj pomembna motivacija otrok k rednemu obiskovanju pouka. To pa zato, ker veliko romskih otrok nima motivacije s strani</p>	<p>Neredno obiskovanje pouka</p> <p>Učne težave</p> <p>Napredovanje v</p>	<p>Motivacija otrok</p> <p>Podpora otrokom</p> <p>Učna pomoč</p>

	staršev in tako pouka ne obiskujejo redno. Posledično imajo učne težave, pouku težko sledijo in ne napredujejo v naslednji razred.	naslednji razred	
RP2	K2: Kot prioriteto nalogo bi izpostavila to, da romskim otrokom prisluhne, kadar pripovedujejo o svojih dobrih in slabih doživetjih. Takrat so občutljivi. Pomembno se ji zdi tudi, da jih pohvali za vsak njihov napredek, četudi je majhen. Lepo jim je, ker imajo v šoli nekoga iz svojega okolja, ki jih bolj razume kot učitelji.	Poslušanje Pohvala Razumevanje	
RP3	K2: Posebej izpostavi učno pomoč. Naloga je najbolj pomembna, saj imajo romski otroci nemalokrat probleme z znanjem slovenščine, saj niso dovolj socializirani. Pogosto se srečujejo s težavami pri pisanju, barvanju in podobnih nalogah. Romski otroci, ki pred vstopom v šolo obiskujejo vrtec so veliko bolj uspešni tudi v šoli.	Problem znanja slovenščine Socializacija Učne težave	
RP4	K2: Izvajanje učne pomoči, ker s tem utrdijo novo snov, napišejo domače naloge in hkrati dobijo vso podporo pri razumevanju snovi.	Utrjevanje snovi Pisanje domače naloge Razumevanje	

RP5	K2: Poudarila bi učno pomoč.	Učna pomoč

- RV3 Kako prepoznajo vlogo, ki jo opravljajo na delovnem mestu (pedagoška delavka, predstavnica skupnosti, preplet obeh vlog)?

Tabela 13: Vloga, ki jo prepoznajo romske pomočnice, na delovnem mestu

	KODIRNE ENOTE	KODE	KATEGORIJE
RP1	K3: Romska pomočnica pove, da je oseba, ki povezuje šolo in romsko skupnost. Čuti, da je otrokom v veliko pomoč ne samo na področju vzgoje in izobraževanja, ampak tudi na čustvenem področju. Otroci ji zaupajo svoje skrbi. Zase pravi, da je oseba, ob kateri se otroci in starši počutijo varno, saj jo prosijo za mnenje brez kakršnihkoli zadržkov. Trudi se, da bi tako otrokom kot staršem dopovedala, da je izobrazba pomembna. Pogosto je ta vloga najtežja.	Povezovanje šole in romske skupnosti Pomoč otrokom Čustvena podpora Varnost Pomembnost izobraževanja	Predstavnica romske skupnosti Pedagoška delavka Preplet obeh vlog
RP2	K3: Vloga romske pomočnice na šoli ji je zelo pomembna, saj je njeno delo na šoli odgovorno in hkrati nujno potrebno.	Odgovorno delo na šoli	
RP3	K3: Romska pomočnica meni, da je njena vloga pomembna, saj je vez med šolo (učitelji) in starši. Romskim otrokom nudi podporo in jih poskuša pravilno usmerjati pri njihovem delu. Romski otroci	Vez med šolo in starši Podpora Pogovor	

	potrebujejo pogovor in ji tudi zaupajo. Vsak nastali problem skušajo rešiti v sodelovanju z učitelji.	Zaupanje Sodelovanje z učitelji
RP4	K3: Čuti, da ima pomembno nalogo, saj otrokom predstavlja 'steber, na katerega se lahko naslonijo'. Meni, da romski otroci potrebujejo dodatno strokovno pomoč (nekoga, ki mu zaupajo in se nanj zanesejo, ko je to potrebno). Vedno jim je pripravljena pomagati.	Opora Nudenje dodatne strokovne pomoči Zaupanje Pomoč
RP5	K3: Njena vloga je predvsem pedagoške narave, saj otrokom na šoli predstavlja oporo. Otrokom veliko pomeni, da se imajo na koga zanesti. Kot romska pomočnica pomaga tudi učiteljem in staršem. Pravi, da je vez med domom in šolo.	Opora Vez med domom in šolo

- RV4 Katere kompetence in znanje ocenjujejo kot ključne za kakovostno opravljanje svojega dela?

Tabela 14: Ključne kompetence, za opravljanje dela romskega pomočnika

	KODIRNE ENOTE	KODE	KATEGORIJE
RP1	K4: Romška pomočnica je pri svojem delu potrpežljiva, se trudi in teži k razumevanju romskega načina življenja. Zdi se ji, da ni	Potrpežljivost Trud	Sposobnost empatije Poznavanje in

	nobenega 'recepta', po katerem bi lahko delala. Vsak posameznik zahteva svoj pristop, kar ji včasih predstavlja težavo.	Razumevanje romske kulture	razumevanje romske kulture Sposobnost prilagoditi komunikacijo
RP2	K4: Za kakovostno delo z otroki je pomembno znanje z različnih področjih.	Znanje	
RP3	K4: Za kakovostno delo z romskimi starši, navaja romska pomočnica, si je potrebno pridobiti njihovo zaupanje. Ko ga enkrat pridobiš, se starši na romske pomočnice zanesejo, jim zaupajo in dovolijo, da se njihovi otroci udeležijo aktivnosti na šoli in izven nje v spremstvu romskega pomočnika. Za kakovostno sodelovanje s šolo romska pomočnica tesno sodeluje z učitelji, saj učno pomoč izvaja po navodilu učitelja. Pomembno pri delu romskega pomočnika je še znanje s področja pedagogike, psihologije in zdravja otrok. Kot romska pomočnica se pogosto udeleži različnih izobraževanj.	Zaupanje staršev Podpora Sodelovanje z učitelji, komuniciranje Znanje	
RP4	K4: Ključno za delo z romskimi učenci se ji zdi poznavanje romske kulture in običajev, čut za strpnost, komunikacijske	Poznavanje romske kulture Strpnost	

	<p>sposobnosti, sposobnost za motiviranje otrok, znanje oziroma poznavanje snovi pri vseh predmetih, poznavanje tujega jezika, sposobnost empatije, hitro dojetje stvari ...</p> <p>Za delo z romskimi starši ji veliko pomeni to, da pozna romsko populacijo, predvideva nevarnosti, uporablja primerno komunikacijo (vljudne fraze) in mimiko telesa (nasmeh na obrazu).</p> <p>Za kakovostno sodelovanje s šolo pa našteje računalniške kompetence, poznavanje procesa dela, komunikacijske sposobnosti, prilagodljivost in pozitivno sodelovanje z učitelji.</p>	<p>Znanje</p> <p>Komuniciranje</p> <p>Empatija</p> <p>Neverbalne sposobnosti</p> <p>Uporaba računalnika</p> <p>Prilagajanje</p> <p>Pozitivna naravnost</p>	
RP5	K4: Za kakovostno delo je pomembno, da znaš nuditi podporo.	Podpora	

- RV5 V kolikšni meri ocenjujejo svoje znanje in kompetence kot zadostne za opravljanje svojega dela?

Tabela 15: Mnenja intervjuvanih romskih pomočnic o njihovi usposobljenosti za opravljanje svojega dela

	KODIRNE ENOTE	KODE	KATEGORIJE
RP1	K5: Romška pomočnica dela že deset let, zato upa trditi da je usposobljena.	Se čuti usposobljeno	Ocenitev lastne strokovne usposobljenosti

			intervjuvank za opravljanje svojega dela
RP2	K5: Večinoma se čuti usposobljeno.	Se čuti usposobljeno	
RP3	K5: Leta izkušenj in izobrazba ji potrjujejo in zadostujejo za uspešno delo z romskimi otroki.	Se čuti usposobljeno	
RP4	K5: Da, saj je ustrezno izobražena.	Se čuti usposobljeno	
RP5	K5: Da.	Se čuti usposobljeno	

- RV6 Katera področja delovanja jim vzamejo največ delovnega časa?

Tabela 16: Področja, ki romskim pomočnicam vzamejo največ delovnega časa

	KODIRNE ENOTE	KODE	KATEGORIJE
RP1	K6: Največ časa porabi za učno pomoč pred preverjanji znanja in spraševanjem.	Priprava na preverjanje znanja Priprava na spraševanje	Učna pomoč
RP2	K6: Za učno pomoč otrok.	Pomoč	
RP3	K6: Največ časa porabi za učno pomoč (razlago snovi, vaje pred preverjanjem znanja, pomoč pri domači nalogi, pomoč pri domačem branju, vaji branja in pisanja tiskanih in pisanih črkah).	Razlaga snovi Priprava na preverjanje znanja Pomoč pri domači nalogi Vaje branja in pisanja	

RP4	K6: Za izvajanje individualne učne pomoči.	Individualna pomoč
RP5	K6: Pri učenju matematike in slovenščine.	Pomoč pri matematiki in slovenščini

- RV7 Katere didaktične pripomočke uporabljajo pri delu z romskimi otroki?

Tabela 17: Didaktični pripomočki, ki jih uporabljajo pri delu

	KODIRNE ENOTE	KODE	KATEGORIJE
RP1	K7: Pri delu uporablja didaktične pripomočke, ki so na voljo. Včasih so ji v veliko pomoč že navadna radirka, svinčnik ali zvezek. Pri delu se prilagaja sposobnosti otroka.	Svinčnik Radirka Zvezek	Učni pripomočki iz okolice Razumevanje relacij med števili Modeli geometrijskih oblik
RP2	K7: Pri delu z romskimi otroki uporablja stavnice s črkami in slikami, dvajsetiček, stotiček. Pri delu veliko riše in si delo prilagodi tako, da si otrok učno snov lažje zapomni.	Stavnice Slikovno gradivo	
RP3	K7: V prvem razredu uporablja plastične ali lesene palčke za štetje, magnetne velike tiskane črke, iz katerih lahko na tabli zlagajo besede in cele povedi. Za drugi razred imajo stotične kvadrate, ki jih uporabljajo za	Lesene palčke Magnetne črke Stotični kvadrat Leseni liki in telesa	

	seštevanje in odštevanje. V tretjem razredu pa plastificirano poštevanko. Za učenje matematike uporablja lesene like in telesa.	
RP4	K7: Romska pomočnica uporablja osnovne pripomočke, kot so stavnica, palčke za matematiko, liki in lesena geometrijska telesa, kvadratni mozaik (barve, vzorec), slikovno gradivo, kompas in stotični stolpec.	Stavnice Lesena telesa Kvadratni mozaik Slikovno gradivo Kompas
RP5	K7: Kot pripomoček uporabi vse, kar ji takrat pride prav in je uporabno pri delu (tabla, kreda).	Tabla Kreda

- RV8 Za katere težave, s katerimi se srečujejo pri delu, ocenjujejo, da so ključne?

Tabela 18: Težave, s katerimi se intervjuvani srečujejo pri delu

	KODIRNE ENOTE	KODE	KATEGORIJE
RP1	K8: Največji problem ji predstavlja motivacija otrok, saj imajo romski učenci slabo koncentracijo.	Motivacija otrok Slaba koncentracija	Motiviranje otrok Pomanjkanje koncentracije in interesa Neredno obiskovanje pouka
RP2	K8: Pri delu ji predstavlja problem motivacija otrok, slabe delovne navade otrok; otroci so utrujeni, nimajo delovnih zvezkov niti šolskih potrebščin.	Motivacija otrok Slabe delovne navade Utrujenost otrok	

		Pomanjkanje šolskih potrebščin
RP3	K8: Oviro med delom ji predstavlja neredno obiskovanje pouka romskih otrok. Veliko časa namenja pogovoru z učenci o pomembnosti prisotnosti pri pouku, o pomembnosti izobraževanja za njihovo prihodnost, o pridobitvi poklica in zaposlitvi. Znova poudarja, kako jim bo v življenju veliko lažje, če bodo imeli končano šolo in zaposlitev, saj bodo tako v družbi bolj cenjeni.	Neredno obiskovanje pouka Dolgotrajni pogovori o pomenu izobrazbe
RP4	K8: Predvsem se ukvarja s problemom nerednega obiskovanja pouka. Otroci prihajajo k pouku brez šolskih potrebščin in interesa po napredku.	Neredno obiskovanje pouka Pomanjkanje šolskih potrebščin Pomanjkanje interesa otrok
RP5	K8: Srečuje se s problemom nerednega obiskovanja pouka.	Neredno obiskovanje pouka

-_RV9 Katere so po njihovi presoji prednosti in katere so slabosti njihovega delovnega mesta?

Tabela 19: Mnenje o prednostih in slabostih dela kot romski pomočnik

	KODIRNE ENOTE	KODE	KATEGORIJE
RP1	K9: Romska pomočnica pri svojem delu opazi prednosti, ki jih lahko nudi romskim otrokom.	Pomembna vloga Občutek varnosti	Prednosti dela kot romska pomočnica

	<p>Izpostavi, da ima romski pomočnik pomembno vlogo, saj otroci več sodelujejo pri pouku, se počutijo varne, udeležujejo se športnih dni, bolj redno obiskujejo pouk, redno pišejo domače naloge. Pri tem je pomemben večji stik s starši in njihovo zaupanje v institucijo.</p>	<p>Več sodelovanja pri pouku</p> <p>Večja udeležba</p> <p>Redno pisanje nalog, obiskovanje pouka</p> <p>Boljši odnosi s starši</p> <p>Zaupanje Romov</p> <p>Povezovanje s šolo</p>	<p>Slabosti dela kot romska pomočnica</p>
<p>RP2</p>	<p>K9: Kot romska pomočnica, ki pozna otroke in romsko skupnost, je deležna veliko večjega zaupanja kakor ostali učitelji. Temu pripisuje poznavanje romske kulture, ki je njena prednost.</p> <p>So pa tudi slabosti, kot je obsežno delo na več področjih (šola in dejavnosti v naseljih, brez ustreznih prostorov). Delajo z ranljivo skupino prebivalstva, medtem ko delovno mesto ni sistemizirano.</p>	<p>Poznavanje romske kulture</p> <p>Zaupanje Romov</p> <p>Raznoliko delo</p> <p>Delo z ranljivo skupino</p> <p>Neustrezne razmere v naselju</p> <p>Delovno mesto ni sistemizirano</p>	

RP3	<p>K9: Prednosti delovnega mesta so poznavanje romskih otrok in staršev. Romski starši so do svojih otrok zelo zaščitniški in tako si je težko pridobiti njihovo zaupanje. Meni, daje s trdim delom vse mogoče. Večina staršev je dovzetna za sodelovanje z romskim pomočnikom in so vedno pripravljene na pogovor (v naselju, šoli in po telefonu). Otroci teh staršev, so v šoli uspešnejši. Razloži, da ima izkušnje tudi s starši, ki ne želijo sodelovati in niso prijazni. Ti ne pošiljajo svojih otrok redno k pouku in tako otroci ne napredujejo.</p> <p>Slabost delovnega mesta je urejanje dokumentacije (tabele s statističnimi podatki), ki jih romski pomočniki vsak mesec izpolnjujejo in pošiljajo delodajalcu CŠOD v Ljubljano.</p>	<p>Poznavanje romske kulture</p> <p>Zaupanje</p> <p>Urejanje dokumentacije</p>
RP4	<p>K9: Prednost njenega dela je predvsem pomoč (dodatna pomoč romskim otrokom v šoli, pomoč učiteljem pri stikih z romskimi otroki in starši). Romski otroci imajo možnost pridobiti večjo pozornost.</p>	<p>Nudenje pomoči</p> <p>Delovno mesto ni sistematizirano</p>

	Slabost dela, ki ga opravlja je, da njeno delovno mesto ni sistemizirano.		
RP5	<p>K9: Kot prednosti dojema, da je romski pomočnik vzgled tako otrokom kot njihovim staršem, saj prihaja iz istega okolja in je izobražen.</p> <p>Slabosti, ki jih najbolj občuti so breme in pričakovanja staršev, ki jih pustijo na romskih pomočnikih.</p>	<p>Vzgled</p> <p>Pričakovanja staršev</p>	

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je magistrsko delo rezultat mojega raziskovalnega dela ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z navodili Oddelka za pedagogiko in andragogiko.

Ljubljana, 17. 12. 2017

Teja Rupčič